

Skolan i samhället och samhället i skolan

Processutvärdering av projektet Videdalsskolan för
Framtida Malmö



Martin Grander
Malmö högskola
Regionalt utvecklingscentrum

juni 2014



Innehåll

Förord	4
1. Inledning.....	5
2. Projektet Videdalsskolan för Framtida Malmö.....	7
2.1. Projektets syfte och mål.....	7
2.2. Vilka problem ska projektet lösa?	9
2.3. Ett projekt i ständig förändring.....	11
2.4. Verksamhet i projektet.....	13
Studiebesök och prova på-samarbete med föreningar	15
3. Processutvärdering av Videdalsskolan för Framtida Malmö.....	17
3.1. Processutvärdering – vad och varför?	17
3.2. Processutvärdering – hur?	18
4. Projektets resultat	22
4.1. Förutsättningar för avtryck?.....	22
4.2. Avtryck	26
4.2.1. Skapa förutsättningar eleverna att ta framtiden i egna händer.....	26
4.2.2. Ämnesintegrerat förhållningssätt till det omgivande samhället	34
5. Slutsatser	39
5.1. Avstämning mot syfte och mål.....	39
5.2. Sammanfattande slutsatser	41
Bilaga: Programmodell för samverkan mellan skola och omgivande samhälle.....	43
Referenser	44

*Eleverna är med om en resa. Kanske en annan resa än vad som var tänkt från början.
Det har blivit annorlunda än om det inte funnits något projekt. Men vi vet inte ännu
vad det kommer att betyda, och vilka dörrar som kommer att öppnas.*

Projektdeltagare

Förord

I juni 2014 gick en årskurs elever ut från Videdalsskolan i Malmö. En helt vanlig niondeklass. Redo att möta framtidens utmaningar. En sak skiljer emellertid dessa elever från tidigare avgångsklasser. De har varit med om ett tämligen speciellt skolutvecklingsprojekt. Projektet de har deltagit i heter "Videdalsskolan för Framtida Malmö" och har varit ett skolutvecklingsprojekt med syfte att utveckla en utökad samverkan med omkringliggande samhälle och att arbeta med ett entreprenöriellt förhållningssätt. Framförallt genom en sömlös integrering av ny arbetssätt i ordinarie undervisning. Eleverna har helt klart varit med om en resa, det har också lärarna, skolledningen och andra som har varit involverade i projektet.

Jag har haft den stora glädjen att följa denna resa sedan starten 2010. Jag skulle därför vilja passa på och tacka alla som har varit behjälpliga i min forskning. Stort tack till projektledare och lärare på Videdalsskolan som så ofta har låtit mig komma och störa i ert viktiga arbete. Jag har alltid känt mig välkommen. Tack också till skolledningen, som har ställt viktiga frågor och uppmuntrat mig i mitt arbete. Slutligen vill jag tacka alla de personer från föreningar och företag, skolpersonal, föräldrar och framförallt elever som ställt upp på intervjuer och samtal. Tack!

Rostorp 28 juni 2014

Martin Grander

1. Inledning

Mellan 2010 och 2014 har Regionalt utvecklingscentrum på Malmö högskolas Fakultet för lärande och samhälle haft i uppdrag att kontinuerligt utvärdera projektet ”Videdalsskolan för Framtida Malmö”,¹ ett fyraårigt samverkansprojekt lett av Husie stadsdelsförvaltning med Videdalsskolan, Malmö Ideella föreningars Paraplyorganisation och Malmö Idrottsföreningars Samorganisation (MIP/MISO). Under de två första åren i projektet har även Malmö Företagargrupper samt Centrum för Publikt Entreprenörskap varit partners i projektet.

Projektet har haft de övergripande målen att utveckla en programmodell innehållande strategier för vad som kallas entreprenöriellt lärande i skolan och att tillvarata det omgivande samhället som en resurs i skolans vardagsarbete. Genom att bygga relationer mellan en årskurs elever på Videdalsskolan och aktörer i det omkringliggande samhället har projektet syftat till att skapa en ömsesidig nytta för såväl skolan som det omgivande samhället. För det första har projektet syftat till att ge eleverna möjlighet att öka sitt engagemang och sin delaktighet i närsamhället och bygga bärkraftiga relationer med arbetsmarknaden för att underlätta deras framtida yrkesval. Förhoppningen har varit att projektet ska leda till att eleverna får en bättre bild av hur arbetslivet ser ut idag och att de blir stärkta i sina tankar och val inför framtiden. För det andra har syftet varit att det lokala omgivande samhället ska få möjlighet att bygga relationer med sina framtida anställda och medlemmar och på så sätt en bild av hur det är att vara ungdom idag.

Projektet inleddes höstterminen 2010, då de aktuella eleverna gick i årskurs sex på Videdalsskolan. Våren 2014 gick eleverna ut årskurs nio. Totalt har projektet omfattat runt 75 elever i tre klasser. Projektet verksamhet har letts av en projektledare i samverkan med elevernas samtliga lärare, ett arbetslag på ca 10 lärare. Formell huvudman på skolans sida har varit rektor Eva Gröhn.

Projektet har bestått i ett stort antal aktiviteter koordinerade av projektledaren samt vad man kan beskriva som ett ”allmänt förhållningssätt” hos lärarlaget, det vill säga ett entreprenöriellt arbetssätt som inkluderas i den ordinarie undervisningen. Det har i lärarlaget arbetats fram en strävan efter en sömlös integrering av projektmål och mål i läroplaner och kursplaner. Ett av projektets har alltså varit att sätta pränt på detta arbetssätt i en så kallad programmodell för att skolan – och andra skolor – ska kunna arbeta med ett liknande förhållningssätt efter projektets slut.

Processutvärderingen av projektet startade under den senare delen av höstterminen 2010 har pågått till projektets slut 2014. I arbetet med utvärderingen har jag (Martin Grander - författare till denna rapport) och Karl-

¹ Projektet hette inledningsvis *Nätverk för framtida Malmö*

Gunnar Starck från Fakulteten för lärande och samhälle/Regionalt utvecklingscentrum på Malmö högskola varit involverade. Projektledare från Malmö högskolas sida har varit Jerry Albihn på Regionalt utvecklingscentrum. Utvärderingsarbetet har bestått av att kvalitativa intervjuer, en enkätstudie riktad till deltagande elever, observation, dialogstöd till lärargruppen samt studier av litteratur på området. Utvärderingen inkluderar också en kontrollgrupp.

Denna slutrapport har föregåtts av två delrapporter, som utgjort lägesavstämningar under projektets gång. Dessa har publicerats i mars 2012 respektive januari 2013 och rapporterna fungerat som utgångslägesrapporter och referenspunkter för bedömningen av projektets resultat.

Rapporten inleds med att beskriva projektet utifrån dess mål och syfte och den verksamhet som hittills har bedrivits i projektet. Jag kommer sedan att knyta an till tidigare rapporter där jag formulerade de problem som projektet avser att lösa. Vidare kommer jag i rapporten att redogöra för den löpande utvärdering som jag har arbetat med. Utifrån de lösningsområden som har identifierats för att lösa problemen kommer jag sedan att diskutera hur projektet har utvecklats sedan starten, där målformuleringarna kommer att utgöra grunden för mina diskussioner. Rapporten avslutas med ett antal sammanfattande slutsatser.

2. Projektet Videdalsskolan för Framtida Malmö

2.1. Projektets syfte och mål

I min roll som processutvärderare har en central del i arbetet kretsat kring projektets syfte och mål. Både i min roll som dialogpart kring projektets utveckling men också som en del i mitt arbete med att utvärdera projektets resultat. I utgångslägesrapporten ägnade jag mycket utrymme åt att beskriva projektets mål och syfte. Dessa formulerades redan i den ursprungliga ansökan, som skrevs av Husie stadsdelsförvaltning och Centrum för Publikt Entreprenörskap. Utvärderingen av projektet sker i stor utsträckning utifrån målsättningarna. Projektets syfte och mål kommer därför att vara centrala även i denna rapport. I linje med den processinriktade ansats på utvärderingen kommer projektets syfte och mål att löpande återkopplas till i rapporten. I det avslutande kapitlet slutet kommer jag att göra en sammanfattande avstämning i förhållande till mål och syfte.

Varför finns då projektet Videdalsskolan för Framtida Malmö? På vilka grunder vilar det? I projektbeskrivningen beskrivs projektet som en ansats för att lösa ett stort och komplicerat problem i skolan:

Skolans grunduppdrag blir alltmer komplicerat att lösa, nämligen att ge alla ungdomar en stabil plattform att stå på när de skall välja vidare väg i livet. Vägen från skola till arbete är lång och abstrakt för många elever idag och introduktionen på arbetsmarknaden skjuts allt högre upp i åldrarna. De ungas livsvillkor har förändrats mycket under senare år och det är svårt att möta alla nya förutsättningar. Många lever idag under press som skapas av allt ifrån medias syn på människan till den prestationspress som kan upplevas i arbetet och under skolperioden. Fler elever behöver uppleva att de i skolan tränas för att kunna hantera förändrade förutsättningar, förverkliga sina drömmar och ta egna initiativ eller att träna kompetenser som krävs för dagens och morgondagens arbeten.

Här konstaterar man alltså att många barn och unga i dagens skola utbildas för ett samhälle med andra förutsättningar än de som de kommer att möta när de lämnar skolan. Det samhälle som de kommer att möta efter sin utbildning kräver initiativrikedom och flera nya kompetenser än de som traditionellt förmedlas i skolan. Arbetsmarknaden har förändrats och diskrepansen mellan skolelevernas bild av arbetsmarknaden och den faktiska verkligheten är påtaglig, skriver man vidare:

Bilderna av hur arbetslivet fungerar och hur moderna arbetsplatserna ser ut, är diffust för många unga idag. Statusen för "vanligt" arbete har blivit lågt bland eleverna bl.a. som en följd av bristen på egna bilder och upplevelser från produktion och företagande. Som en följd av detta ser vi att klyftan växer mellan elever som har svårt att hitta en väg mot arbete,

och företag som har svårt att attrahera ung arbetskraft t.ex. för lärlingsutbildningar.

För att skapa en bättre bild av hur dagens arbetsliv ser ut och vad som förväntas av eleverna när de kommer ut från skolan ville man skapa bärkraftiga relationer med det omgivande samhället. Tillsammans ville man hitta nya vägar så att eleverna i grundskolan blir bättre rustade för att klara övergången mellan skola och arbetsliv:

För att stödja ungdomarna i deras kommande yrkesval kompletterat med en aktiv fritid behöver eleverna tidigt få möjlighet att bygga egna positiva relationer med det omgivande samhället.

Projektets syfte konkretiserades i övergripande målsättningar. De flesta av de lärare som var tänkta att arbeta med projektet var emellertid inte med i projektet från start. Således var de inte heller med och formulerade projektets syfte och mål. Därför lades mycket tid under de två första åren i projektet på att arbeta med målen i förhållande till den egna verksamheten, för att kunna förstå och förhålla sig till den grund som projektet vilar på. Ungefär halvvägs in i projektet omformulerades målen. Projektets styrgrupp och lärarlaget var av uppfattningen att målen behövde anpassas till de rådande förutsättningarna. Projektet skulle nu arbetas med i riktning mot fyra övergripande målsättningar:

1. Skapa ett utvecklingsnätverk och en programmodell för samverkan mellan skola och omgivande samhälle
2. Att integrera och se det omgivande samhället som en resurs i skolans vardagsarbete
3. Att stimulera eleverna till att själva bygga relationer med omgivande samhälle för att underlätta framtida yrkes- och utbildningsval
4. Att utveckla strategier för entreprenöriellt lärande

Dessa fyra övergripande mål har alltså varit centrala i följeforskningen av projektet. Därför kan det vara på sin plats att säga något om dem. Det första målet, att ”Skapa ett utvecklingsnätverk och en programmodell”, är ett långsiktigt mål som skall vara ett slutresultat av projektet. Målet har också en strukturell bäring. Genom att sätta upp detta mål vill man se till så att projektet sätter avtryck och lever vidare efter det projektiden har löpt ut avslutats. Mål två och fyra har mycket gemensamt. Att integrera det omgivande samhället i skolan innebär i praktiken att etablera relationer till aktörer utanför skolan. Dock finns det en skillnad mellan att skolan som organisation etablerar relationer och att eleverna själva ges möjlighet att skapa bärkraftiga relationer. Det tredje målet handlar om det som har kommit att kallas entreprenöriellt lärande. Detta har, som jag senare kommer att visa, blivit centralt för hela projektet. En stor del av rapporten kommer därför att behandla det entreprenöriella lärandet i projektet.

Jag kommer i rapporten att följa upp dessa mål och i slutet av rapporten göra en avstämning kring projektets resultat i förhållande till målen.

2.2. Vilka problem ska projektet lösa?

En efter en ramlar eleverna in i matsalen. Det är mörkt i rummet och levande ljus brinner på borden. Det är några av sjätteklassarna som har dukat och tändt ljusen. (...) Många tittar mot den lilla scenen där morgonens frukostgäst sitter och väntar på att få börja. När projektledaren tar ordet blir det snabbt tyst i lokalen. Hon presenterar Katarina, som ska berätta om sitt företag i mediebranschen. Katarina talar om vad som krävs för att nå sina mål. Utbildning! Drömmar! Träning! Säger hon. Eleverna fyller på: Vilja! säger någon. Sedan blir det tyst, tills någon frågar: Hur mycket tjänar du? (Ur fältanteckningar 12 november 2010).

Varför finns projektet Videdalsskolan för Framtida Malmö? Varför behövs ett projekt som detta? Vad är det som projektet ska bidra med som inte skolan själv gör i sin ordinarie verksamhet? I projektbeskrivningen definieras det huvudsakliga problemet som att dagens unga har svårt att leva upp till samhällets förväntningar när det gäller arbetsliv. Man konstaterar att bilden av arbetslivet är diffus för många unga och att statusen för ”vanligt” arbete är lågt. Detta leder enligt projektets problembeskrivning till att många unga i dagens samhälle får problem att hitta ett arbete. Samtidigt finns det ett akut behov hos många arbetsgivare i Malmö att hitta rätt arbetskraft. Detta beskrivs som den andra sidan av problemet. Många arbetsgivare står utan arbetskraft och man upplever att klyftan är stor mellan den behövda kompetensen och den kompetens som finns hos unga som går ut skolan idag.

Det finns alltså en mismatch mellan behoven hos arbetsmarknaden och kompetensen hos den unga arbetskraften. Det finns en oro över hur ungdomar ser på sin framtida karriär och vilken bild de har av arbetsmarknaden. ”Många elever ser framför sig att de ska bli jätterika och ha flera Ferraris i sitt garage, men de har ingen aning om hur de faktiskt ska komma dit”, berättade en lärare i en intervju inför utgångslägesrapporten. Ingemar Holm, ordförande i Malmö Företagsgrupper och en av upphovsmännen till projektet, menade att många ungdomar har brister i kunskapen om vilka olika typer av jobb det finns. Den bild av arbete som en del ungdomar har är inte realistisk, berättade han i min intervju med honom. Flera andra jag intervjuar ger en liknande bild. Alf Merlöv, tidigare stadsdelschef berättar i en av fokusgrupperna att ”ungdomar behöver konkreta möten, att se nya saker, för att inte bara gå i föräldrarnas fotspår”.

Projekts syfte och målformuleringar bottenar i ett glapp mellan elevernas syn på vad arbete innebär och verklighetens arbetsliv. Skolan brister i att tillhandahålla eleverna en rättvisande bild av arbetslivet i dagens samhälle, vilket resulterar i att många elever lämnar skolan med fel bild av hur dagens arbetsmarknad ser ut och i förlängningen riskerar att hamna utanför arbetsmarknaden. I utgångslägesrapporten konstaterade jag att den bristfälliga kopplingen mellan elev och arbetsmarknad emellertid inte i första hand inte ses som ett problem utan som ett symptom på ett djupare bakomliggande orsaksproblem, ett problem som har med skolans mekanismer och strukturer att göra, nämligen att ”skolans strukturer förhindrar ett fruktbart samspel med det omgivande samhället” (Grander 2012: 22).

Relationen mellan lärandet i skolan och kopplingen till omvärlden har av alla jag har intervjuat som ett problem som har att göra med en för snäv kunskapssyn i skolan. Många har berättat om att skolan måste söka sig utanför de institutionella ramarna för att erbjuda den kunskap som krävs för att möta behoven i samhället. ”Skolans strukturer och traditioner gör det svårt för lärare att kunna åstadkomma förändringar i skolan”, berättade en lärare. Samtidigt bör ansvaret ligga på såväl skola som omgivande samhälle. Enkätundersökningarna med eleverna under årskurs sju visade också att kontakten med det omgivande samhället inte är närvarande i undervisningen. Det saknas kopplingar mellan det som görs i skolan och elevernas vardag.

Detta är också en bild av det bakomliggande problemet som lärarna på Videdalsskolan beskriver. En av lärarna berättar om den ständiga samhällsliga förändring som pågår och vikten av människan anpassar sig. Arbetsmarknaden har på en kort tid genomgått stora förändringar som eleverna måste få kunskap om, menar denna lärare. ”Det krävs en flexibilitet och ett nytänk hos eleverna, men också hos oss lärare”. En annan lärare menar att problemet är kopplat till de traditioner som finns i skolan. ”Skolans strukturer och traditioner gör det svårt för lärare att kunna åstadkomma förändringar i skolan”, säger läraren och menar vidare att de formuleringar som finns i läroplanen kring skolans utåtriktade arbete inte uppfylls. Eva Gröhn, rektor på Videdalsskolan, pratar om en ”förlegad syn” i skolan när det gäller relationer med det omgivande samhället. ”Vi måste öppna upp oss för olika intressenter i samhället. Elevernas ansvar och inflytande minskar, och det påverkar deras möjligheter att få ett arbete”, menar Eva.

Det som många av de intervjuade berättar om har alltså att göra med relationen mellan lärandet i skolan och kopplingen till omvärlden. Mycket av den kunskap som beskrivs som nödvändig anses också ligga utanför skolans traditionella ansvarsområde. Många vittnar om att skolan måste söka sig utanför de institutionella ramarna för att erbjuda den kunskap som krävs. Detta är också något som många skolforskare har intresserat sig för och som jag själv forskat kring de senare åren. Genom att det finns en anknytning mellan aktiviteterna i skolan och det omgivande samhället skapas förutsättningar för ett så kallat *sammanhangsbaserat lärande*. Forskarna Lave och Wenger (1991) beskriver det sammanhangsbaserade lärandet som en del i en social process. De menar att alla som lär ingår i en gemenskap bestående av praktiker, och att lärande kräver fullt deltagande i de sociokulturella handlingar som sker inom gemenskapen. Lave och Wenger menar alltså att allt lärande sker i gemenskap med andra. Framförallt är den oerfarnes deltagande i sociala gemenskaper avgörande för lärandet, menar Lave och Wenger.

I tidigare studier (Grander & Sild Lönroth 2011) har jag kunnat visa att ett sammanhangsbaserat lärande kan vara mycket värdefullt för att skapa en kunskap för att ta sig fram i dagens samhälle. Enligt en sammanhangsbaserad kunskapssyn sker allt lärande i ett sammanhang och lärande är dessutom en social aktivitet som är beroende av samarbete. Således måste allt lärande bestå av teoretiska, praktiska och empiriska inslag. De olika kunskaperna hänger ihop

och allt lärande innehåller alla tre typerna av kunskap. Detta är också en kunskapssyn som ges uttryck för i läroplanen. Läroplanen innehåller såväl teoretiska, praktiska som empiriska inslag i sin syn att beskriva lärandet:

Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra (Skolverket 2010:10).

För att denna kunskapssyn ska förverkligas krävs alltså att olika kunskaper samverkar, och ett krav för detta är således att det finns ett fungerande samspel med det omgivande samhället i det dagliga skolarbetet. Även samverkan *inom* skolan är viktig för att Läroplanens kunskapssyn ska förverkligas. Olofsson (2009) beskriver kritiskt utbildningssystemet som ett system där de flesta skolämnen lever i isolerade kurser och inte ges något enhetligt sammanhang. Johannisson, et al (2000) menar vidare att utbildningssystemet bygger på uppsplittrade ämnen och för mycket situationellt lärande, det vill säga att lärandet sker på en och samma plats och att kopplingen till omvärlden och sammanhang är för svag.

2.3. Ett projekt i ständig förändring

Projektet Videdalsskolan för Framtida Malmö startade redan våren 2010 med ett antal aktiviteter kopplade till vad som i projektbeskrivningen benämns som förprojektering. En Media- och IT-pedagog anställdes som projektledare för projektet och en rad aktiviteter sjuöptes från skolans sida. Bland annat anordnades ett inspirationsseminarium på Katrinetorps Gård till vilket samtliga intressenter i projektet var inbjudna. Under dagen föreläste bland annat Olle Holmberg, tidigare chef på Lärarutbildningen i Malmö, och Christer Westlund, författare till boken *Så tänds eldsjälar*. Tillsammans med representanter från föreningsliv, företag samt politiker fick lärarna som skulle arbeta med eleverna i årskurs sex diskutera de frågor som projektet avsåg att behandla. Vidare gjordes insatser för att förankra projektet i skola, föreningsliv och bland företag. Lärarna deltog i föreläsningar och ett arbetsseminarium kring tematiskt lärande under ledning av Jan Nilsson från Malmö högskola. Även eleverna involverades i förprojekteringen, bland annat genom ett besök på Malmö konsthall och genom en föreläsning av Behrang Miri från *Rörelsen Gatans Röst och Ansikte (RGRA)*.

Hösten 2010 gick projektet in i skarpt läge. Eleverna i projektet gick nu i årskurs sex och de blev snart efter skolstart involverade i en rad aktiviteter som anordnades i och utanför skolan. Under projektens första år var en dag i veckan avsatt för projekteras aktiviteter. Frukostmöten, studiebesök, utflykter och andra arrangemang ordnades på denna dag. Projektet avgränsades från övrig verksamhet i skolan och projektledaren hade huvudansvaret för planering och genomförande av projektdagen. Deltagande lärare deltog i begränsad omfattning.

Inför starten av höstterminen 2011 förestod en hel del förändringar på Videdalsskolan. Eleverna skulle nu börja i årskurs sju, vilket också innebar att så gott som samtliga lärare som arbetade med eleverna byttes ut. De lärare som

arbetat tillsammans med eleverna i projektet under årskurs sex blev nu helt frikopplade från projektet. Istället tog en ny grupp lärare över. Dessa lärare inordnades också i ett nytt vertikalt lärarlag för att möjliggöra ett tematiskt arbete över ämnesgränserna inom årskursen. Omdaning av lärarlagsstrukturen skedde över hela skolan, men var särskilt gynnsam för de lärare som i projektet skulle arbeta ämnesövergripande med en klass vilket låg i linje med projektets målsättningar. Problemet var emellertid att ett helt nytt lärarlag inte bara behövde ta sig an ett påbörjat projekt, som de flesta inte varit med och formulerat målen för.

De stora förändringar som övergången till årskurs sju innebar resulterade i en hel del organisatoriska problem för projektet. Mycket tid fick läggas på att svetsa ihop det nya lärarlaget och vänja sig vid den nya organisationen. Lärarna hade inte arbetat tillsammans på detta sätt tidigare. Samtidigt kom en ny skollag, en ny läroplan och nya kursplaner som lärarna skulle förhålla sig till. Skolans rektor Eva Gröhn beskrev situationen som att ”man plötsligt var tvungna att vända sig inåt och stå och stampa ett tag för att hitta rollerna, istället för satsa på aktiviteterna i projektet”. Projektledaren upplevde också att hon tappade sitt mandat och att projektets verksamhet hamnade i skuggan av lärarlagets arbete med att få rätsida på den ordinarie verksamheten. Motgångarna ledde enligt projektledaren till att eleverna i projektet, som hade upparbetat höga förväntningar på projektet under årskurs sex, nu regredierade i sitt förhållningssätt och att de höga förväntningarna rann ut i sanden.

Resultatet av svårigheterna blev att projektet helt kom att stanna upp i flera månader under höstterminen 2011. Inte förrän i november 2011 kom aktiviteterna i projektet i gång igen. Både lärare och projektledare berättade i mina intervjuer med dem att de hoppades på en nystart för projektet och att alla de aktiviteter som genomfördes under årskurs sex nu skulle fortsätta. Aktiviteterna kom också igång, men projektet kom att genomgå ytterligare organisatoriska förändringar. Våren 2012 slutade projektledaren sitt uppdrag och övergick till annan verksamhet på skolan. Ursula Reintjes, som tidigare varit den som samordnat projektet på föreningslivets sida, övertog ansvaret för aktiviteterna även på Videdalsskolan, i samarbete med lärarlaget och skolledningen. Med detta hoppades man kunna skapa en naturlig koppling mellan föreningslivet och skolan. I augusti 2012 beslutade sig Malmö Företagargrupper och Centrum för Publikt Entreprenörskap för att lämna projektsamarbetet då man menade att man som aktör inte kunde leva upp till målsättningarna samt att de ekonomiska förutsättningarna i projektet hade förändrats.

Att näringslivet, som var en av nyckelparterna och dessutom en av initiativtagarna till projektet, lämnade samarbetet kan förstås betraktas ett nederlag för projektets möjlighet att påverka både på individuell och strukturell nivå. Projektets styrgrupp och lärarlag valde emellertid att se det som en utmaning och fokusera på det positiva. En möjlighet öppnades att formulera projektet utifrån den kunskap som fanns i lärarlaget. Projektmålen formulerades under våren 2013 om utifrån vad man ansåg vara rimligt och relevant. Man

valde också att byta namn på projektet, från ”Nätverk för framtida Malmö” till ”Videdalsskolan för framtida Malmö, för att betona den specifika skolans roll i utvecklingen. Projektet kom framöver att mer fokusera på samverkan med det omgivande samhället utifrån ett brett perspektiv. Begreppet näringsliv byttes i retoriken ut mot arbetsmarknad. Projektledaren berättade i en intervju att ”det är viktigt att eleverna får se att det finns många möjliga potentiella arbetsgivare, och att de inte bara finns inom det privata näringslivet”.

En annan förändring som genomfördes var att projektets verksamhet integrerades i ordinarie verksamhet och undervisning istället för att schemaläggas på specifika dagar. Genom ett sådant förhållningssätt ville lärarlaget skapa bättre möjligheter för att integrera tankar om entreprenörskap och omgivande samhälle i undervisningen. I samband med detta har kompetensutveckling varit en viktig del i projektet. Projektledaren och två av de deltagande lärarna har deltagit i en kurs i entreprenöriellt lärande på Malmö högskola. Balli Leinge, lektor på Malmö högskola, har också undervisat hela lärarlaget i entreprenöriellt lärande på en studiedag. Samtidigt har aktiviteterna i projektet varit i gång inom ramen för ordinarie undervisning. Aktiviteter, utflykter och annan verksamhet i projektet arrangerades ofta inom ramen för ämnesövergripande tematiskt arbete, vilket jag återkommer till.

Under projekts sista år drabbades projektledaren av sjukdom. I kombination med att elevernas vardag varit präglad av nationella prov och andra moment kopplade till den stundande skolavslutningen har detta i viss mån lett till att projektets verksamhet under vårterminen 2014 saktat ner.

2.4. Verksamhet i projektet

Under årens har en rad aktiviteter genomförts inom ramen för projektet. I detta kapitel redogörs kortfattat de aktiviteter i skolan som har varit kopplade till projektet. Aktiviteterna som eleverna engagerats i finns redogjorda för i kortare sammanställningar av projektledarna (Malmö stad 2011, 2012, 2013, 2014).

IT i undervisningen

En särskild satsning inleddes i årskurs sju på att höja IT-kompetensen genom att varje elev fick en egen laptop (en så kallad en-till-en-satsning) och att lärarna utbildades inom ramen för PIM (Praktisk IT- och mediekompetens). Elevernas datorer har sedan dess använts i undervisningen och i verksamhet kopplade till projektet. Vid starten av projektet var det en relativt unik insats och mycket fokus lades på en-till-en-satsningen. Under åren har detta tilltag emellertid blivit ganska så vanligt i skolvärlden. Därför har jag i denna utvärdering inte undersökt detta djupare.

Projektmöten

Under dessa möten, som också har kallats Magiska Möten och innan dess Frukostmöten, har man bjudit in människor med yrken som man vanligtvis inte stöter på i sin vardag och som kan väcka tankar och idéer hos eleverna. ”Genom att eleverna får möta och höra om vad människor gör samt hur de har

gått tillväga för att komma dit de är idag tror vi att eleverna får bättre förutsättningar att klara sig bra i samhället”, berättar projektledaren Ursula Reintjes i en intervju. Till dessa möten har bland annat uppfinnare, biståndsarbetare, och en föreståndare för en 4H-gård bjudits in. Totalt har ett 30-tal olika personer bjudits in till skolan.

Kontakt med företag

Under projektets inledande år sattes eleverna varit i kontakt med näringsidkare i framförallt Fosie Företagarby. Eleverna har haft besök av företagsmentorer och intervjuat företagare. Totalt har eleverna haft kontakt med ett 36 människor med olika yrken. Eleverna fick efter en inledande kontakt arbeta vidare med egna företagsskisser. Med hjälp av programmet X-mind har de planerat sina företagsidéer. De har gjort tankekartor, logotyper och sedan träffat sina mentorer för att presentera idéerna. Totalt har 28 olika företagsidéer sett dagens ljus. Verksamheten togs emellertid aldrig upp igen efter att näringslivet lämnat projektet.

Kontakt med föreningslivet

Tillsammans med bokmentorer från framförallt föreningslivet har eleverna haft bokcirklar med syfte att utveckla språket för att kunna förstå sin omvärld. Totalt har 700 böcker lånats under det första året i projektet, titlar som diskuterats under tre träffar med bokmentorerna. Under träffarna har man inte enbart diskuterat den skrivna texten. Elever och mentorer har också fått uppleva berättarkonsten på ett antal olika sätt, t ex genom föreställningar av mimare och musiker. Diskussioner på nätet har också genomförts med hjälp av Google Groups. Aktiviteterna med bokmentorer ägde rum under årskurs sex.

Caféverksamhet

I samverkan med fritidsledare har man startat upp ett café på skolan. Förutom att erbjuda fika har även diverse aktiviteter för högstadieläverna anordnats. Tanken var att eleverna skulle bli delaktiga i att driva caféet. Till verksamheten i caféet har flera olika föreningar kopplats. Bland annat har detta lett till att en grupp ungdomar har sökt och beviljats pengar från Malmö stad för att få lektioner i Parkour.

Studiebesök och utflykter

Inför det stundande gymnasievalet i årskurs nio besökte eleverna bland annat Arbetsmarknadsdagen, gymnasiemässan och vårdmässan. Projektledaren skriver att ”Våra elever har tidigt blivit medvetna om gymnasie- och yrkesval. Mycket tack vare projektet, som har gett eleverna möjligheter att möta många olika yrkesgrupper sen årskurs 6”. Besöket på arbetsmarknadsdagen skedde i samarbete med organisationen Transfer. Inför besöket fick eleverna lista vilka branscher eller yrken de var intresserade av. Transfer erbjöd sedan ett schema med olika föreläsare. Syftet var att eleverna inför arbetsmarknadsdagen skulle kunna bli mer förberedda på vilka yrken som väntar och att de redan innan arbetsmarknadsdagen möta många branscher som möjligt i undervisningen.

En rad utflykter har genomförts. I årskurs åtta åkte eleverna på kanotläger. I årskurs nio genomfördes ett läger på Sjøröds scoutområde. Temat under lägret var "Lära genom att göra", och innebar bland annat att eleverna veckan innan hade de fått förbereda mat inför lägret. Alla skolämnena ingick i lägret. Enligt projektledarens dokumentation fick eleverna även träna sammanhållning, friluftsliv, självständighet, samarbete, och att klara utmaningar som att resa tält tillsammans, laga mat på stormkök, göra upp eld, bygga flotte med mera. Projektledaren berättar också att det var viktigt att ha roligt tillsammans och att umgås med varandra under friare former. Vidare har man besökt Experimentarium i Köpenhamn, gjort stadsorientering och haft en dag i dansens tecken tillsammans med niondeklassare från andra skolor.

Studiebesök och prova på-samarbete med föreningar

Ett tjugotal besök har gjorts hos olika föreningar. Här finns en spännvidd från idrottsföreningar till släktforskarförening och RFLS. Ett antal besök har även gjorts på konsthallen i Malmö. Syftet med dessa träffar var att visa upp på mångfalden av aktiviteter i Malmö men också att visa på karriärmöjligheter som kanske inte så många elever tänker på. Flera av studiebesöken har gjorts inom ramen för det tematiska arbetssätt som inleddes när eleverna gick i årskurs åtta. Projektet har samverkat med Husie fritid som i nya lokaler erbjuder kurser i bland annat fotografering, filmskapande, manuskriber, dans, inspelningsteknik i studio, låtskrivarverkstad med mera. Under det tematiska arbetet har samverkan skett bland annat med föreningen Sea-u.

Tematiskt arbete

Under de två senaste åren i projektet har verksamheterna kretsat kring ett antal teman. Ett av temana i årskurs åtta kallades "Att göra skillnad" och har gått ut på att lära känna organisationer i samhället som arbetar för att göra en social skillnad. Projektledaren Ursula Reintjes menar att detta är verksamheter som eleverna annars inte kommer i kontakt med. Temaveckan avslutades med en praktisk dag där eleverna fick själva arbeta för att "göra skillnad". Bland annat arbetade eleverna tillsammans med organisationer som Myrorna, Röda Korset och Rädda Barnen. Men man hjälpte också till på lokala förskolor och lägre årskurser på skolan.

Ett annat tema man har arbetat med kallades "Malmös Vatten". Syftet här var att skapa ett ämnesövergripande arbete där eleverna skulle lära känna sin stad och framförallt det vatten som finns i staden och vilken betydelse det har. Här har eleverna kommit i kontakt med bland annat Malmö renhållningsverk, Sea-U, Malmö museum och Bulltofta motionsanläggning. Ett tredje tema har varit Mänskliga rättigheter. Här har man bland annat arbetat med Malmö FN-förening och RFLS.

De tre temana sammanstrålade i att eleverna under vintern deltog i SVT:s och SR:s satsning Musikhjälpen, där syftet var att göra en skillnad genom att samla in pengar till förmån för barn och ungdomars rätt till rent vatten. Projektledaren Ursula Reintjes menar att syftet med att medverka i Musikhjälpen var att göra en god gärning samtidigt som eleverna får möjlighet

att ta egna initiativ och genomföra sina egna idéer. Eleverna samlade in pengar bland annat genom caféverksamhet på skolan, anordna ett disco för yngre elever, skotta snö och sälja bullar. Fem av eleverna besökte den 14 december Musikhjälpens bur på Stortorget och lämnade 16 860 kronor till barns rätt till rent vatten.

Under årskurs nio arbetade man med ett konflikttema kring rasism, folkmord och människor på flykt med fokus på förintelsen. Temat var ett samarbete mellan historia, svenska och engelska och syftet var att elevernas eget engagemang skulle tas till vara samt att konkretisera aktuella samhällsfrågor, i samverkan med samhället, allt i enlighet med läroplanen.

Inom temat gjorde man besök på stadsarkivet för att göra workshopen "Flykten över Öresund". Utifrån workshopen och en bok eleverna läst skrev eleverna egna dramatiseringar som visades upp som redovisning i historia och engelska. Pjäserna skrevs och spelades upp på engelska. Man genomförde också Röda korsets rollspel "Flyktingspelet", hade en föreläsning med överlevare från förintelsen och läste skönlitteratur och såg filmer med anknytning till temat. Fokusområdet Förintelsen redovisades med ett skriftligt prov där frågorna fokuserade på orsaker, konsekvenser samt kopplingar till nutid och till elevernas egna ställningstaganden. Genomgång och träning av källkritik föregick den avslutande uppgiften; Gymnasie- och högskoleförberedande uppsatsskrivande med egen vald fördjupning av väpnad konflikt där jämförelser kan göras med Förintelsen vad gäller rasism, folkmord och människor på flykt.

De olika temana har varit det naturliga sättet för lärarlaget och projektledaren att sammanknyta de olika ämnena med omgivande samhälle. På så sätt har man syftat till att uppfylla mål i kurs- och läroplaner samtidigt som projektets syfte att samverka med lokalsamhället har stått i fokus.

3. Processutvärdering av Videdalsskolan för Framtida Malmö

I mitt uppdrag har det specificerats att jag ska ägna mig åt följeforskning, eller processutvärdering som det ofta kallas. Det är alltså inte en traditionell utvärdering av projektet som ska göras. Men vad betyder då processutvärdering, och vad får det för betydelse i praktiken när det gäller projektet ”Videdalsskolan för Framtida Malmö?”

3.1. Processutvärdering – vad och varför?

Processutvärdering som metod för att utvärdera projekt och verksamheter har ökat i popularitet de senaste åren. Bakgrunden till detta går bland annat att finna i EU:s föregående programperiod för strukturfonderna (2007-2013), där begreppet *on-going evaluation* har lyfts fram istället för traditionell utvärdering. I Sverige har begreppet främst kommit att översättas med processutvärdering. Begreppen lärande utvärdering och följeforskning existerar parallellt med begreppet processutvärdering och har oftast samma betydelse. I denna rapport har jag valt att konsekvent använda mig av begreppet processutvärdering.

I Nuteks (nuvarande Tillväxtverket) skrift *Nytta med följeforskning* (2009) beskrivs ett skifte från halvtids- och efterhandsutvärderingar till ett kontinuerligt följande av projekt. I rapporten förklaras också skillnaderna mellan det nya och det gamla sättet att utvärdera. Till skillnad från den traditionella utvärderaren, som förväntas iakta på distans utan att låta sig involveras, ska processutvärderaren kritiskt och konstruktivt skärskåda hur projektet arbetar för att uppnå sina mål och dessutom löpande ge synpunkter till projektledningen. ”Följeforskningen ska ha en framåtsyftande och utvecklingsstödande ansats”, slår Nutek fast (s. 15f). Processutvärderingen kan således öppna för successiva ändringar i projektet, skriver man vidare. Det är också från det här perspektivet som begreppet lärande utvärdering har tagit sitt namn. En forskare som har intresserat sig för lärande utvärdering genom följeforskning är Mikael Stigendal, professor i Sociologi på Malmö högskola. Han beskriver det dubbla uppdraget en processutvärderare har på följande sätt:

Det innebär inte att man som lärande utvärderare saknar intresse för vad projektet leder till. Däremot har man en öppenhet för andra effekter än de förväntade resultat som anges i målsättningarna. En lärande utvärdering intresserar sig inte i första hand för de kortsiktiga resultaten utan för de långsiktiga effekterna (Stigendal (Red) 2011:9).

Jag har valt att använda just denna ansats i processutvärderingen av Videdalsskolan för Framtida Malmö. Jag har gjort regelbundna avstämningar såväl mot projektledning som mot projektdeltagare för att säkerställa att arbetet i projektet ligger i linje med syfte och mål. Jag har ansträngt mig för att vara en dialogpartner och ett bollplank i förhoppningen att arbetet i projektet ska bli så bra som möjligt. Samtidigt har vi inte tummat på den kritiska granskningen.

Som Stigendal skriver, ”Närheten till trots måste följeforskaren kunna tillföra ett kritiskt perspektiv”(Stigendal (red) 2011:9).

Processutvärdering ställer också annorlunda krav på utvärderaren. Eftersom utvärderaren har i uppdrag att såväl kritiskt granska som att följa verksamheten på nära håll krävs andra kunskaper än de klassiskt teoretiska. Det krävs även en social kompetens, metodologisk skicklighet när det gäller intervjuer och observationer samt en pedagogisk kompetens. I mitt arbete med processutvärderingen av projektet har jag därför försökt att lägga stor vikt vid att tillgodose dessa kompetenser genom att flera personer från högskolan har medverkat på olika sätt, framförallt i inledningen av följeforskningen.

Ytterligare en skillnad mellan traditionell utvärdering och processutvärdering är att det finns en utvecklad syn på vem som har nytta av slutresultatet. Resultatet av traditionell utvärdering är i första hand avsett för uppdragsgivaren. Genom att titta bakåt hoppas man kunna dra lärdomar för att blicka framåt. När det gäller processutvärdering finns även en möjlighet för utföraren att lära sig av utvärderingen. Jag som genomför denna processutvärdering har således för avsikt att lära mig mycket även jag, och genom det bidra till såväl kunskapsområdet processutvärdering som de kunskapsområden som projektet berör.

3.2. Processutvärdering – hur?

Processutvärderingen av projektet startades under slutet av höstterminen 2010, när aktiviteterna i projektet varit igång under nästan en termin. Samtidigt förestod större förändringar i projektet då eleverna skulle flytta upp till årskurs sju från och med höstterminen 2011. De nya lärarna, som skulle ta över projektet när eleverna flyttade upp till årskurs sju, började nu bli insatta i projektet och deltog i ett antal förberedande aktiviteter och övningar. Därför beslutades i samråd mellan Malmö högskola och uppdragsgivaren att fokus för processutvärderingen skulle ligga på de aktiviteter som startade höstterminen 2011, när eleverna började sjunde klass och de nya lärarna tog över. Mycket av utvärderingsarbetet under det första läsåret i projektet kom således att handla om att skapa en grund för det kommande arbetet i projektet och att etablera en dialogform med de lärare som skulle ta över projektet i årskurs sju.

Etablerande av forskningsplattform

Under den första tiden bestod mitt arbete till stor del att skapa en teoretisk och praktisk bas för det kommande arbetet i projektet, att etablera en dialogform med lärarlaget samt att utforska förutsättningarna för projektets genomförande. Dessa moment beskrivs i utgångslägesrapporten som två delmoment i utvärderingen; ”etablerande av forskningsplattform” och ”utgångslägesanalys”. Den så kallade utgångslägesanalysen kan sägas vara utgångspunkten för de mätningar jag gör i detta projekt. Arbetet har bestått i studier av referensprojekt (liknande samverkansprojekt i Sverige och övriga världen) samt studier av relevant litteratur inom områdena sammanhangsbaserat lärande, entreprenöriellt lärande, IT och lärande och sociala relationer i samverkansprojekt.

Utgångslägesanalys

Videdalsskolan för Framtida Malmö har varit ett långvarigt projekt sett utifrån ett skolperspektiv. De fyra åren som projektet har varat har skapat förutsättningar för långsiktiga jämförelser, en så kallad longitudinell studie. För att genomföra en sådan studie krävs ett referensobjekt, någonting att mäta emot. Därför var ett av de första stegen i processutvärderingen att skapa en bild av utgångsläget för projektet.

Arbetet med en utgångslägesanalys påbörjades under hösten 2010 genom möten med uppdragsgivarna, med projektledaren på Videdalsskolan samt med de lärare som skulle ta över eleverna fr.o.m. höstterminen 2011. Jag och mina kollegor från Malmö högskola har också deltagit i möte med projektets styrgrupp för att fånga förväntningar och skapa en bild av nuläget i projektet. På dessa möten har vi också redogjort för läget i processutvärderingen. Vidare har jag tagit del av och analyserat relevant material från projektledaren på Videdalsskolan, exempelvis resultat av skolans egna enkäter som har riktats mot deltagande elever och de redovisningar av vad som har gjorts i projektet.

Workshops och utarbetande av programmodell

Processutvärderingen har under åren i projektet bestått av en tät dialog med lärarlagsgruppen och projektledare. Under de första åren i projektet anordnades ett antal så kallade målformuleringsworkshops. Eftersom projektets ursprungliga mål inte formulerades av lärarna själva bedömdes det som viktigt att lärarna får en möjlighet att själv arbeta med målen för att skapa sin egen förståelse av dem och omsätta dem i en praktisk projektplan för arbetet i den ordinarie undervisningen. Fem stycken träffar, som vi har kallat för målformuleringsworkshops, genomfördes under 2011-2012, där jag och min kollega Karl-Gunnar Starck träffade deltagande lärare för att arbeta med de målformuleringar som har ställts upp för projektet. Arbetet under dessa workshoppar har fokuserat på att göra projektets mål och medel översättningsbara till lärarnas arbete med eleverna i daglig undervisning. Mellan träffarna har lärargruppen fått uppgifter att lösa som vi tillsammans har diskuterat vid nästa träff. Exempel på frågor som har diskuterats: Vilka mål täcks inom redan befintlig verksamhet? Hur ser kopplingen mellan projektmålen och läroplanens mål ut? Vad kan man göra därutöver?

Detta arbete fortsatte under 2012 och 2013 genom avstämningar och diskussioner kring hur arbetet med målen har kunnat införlivas i lärarnas dagliga arbete med eleverna på Videdalsskolan. Vi har bland annat diskuterat vilket som är projektets *added value* i förhållande till det man redan gör i undervisningen. När projektet omorganiserades under 2012 fick lärarlaget i uppgift att själva skriva om målen för att de skulle ligga i linje med deras kompetenser, nätverk och visioner om framtidens skola.

Utifrån de nya målsättningar och lärdomarna i projektet fick lärarlaget och projektledaren under 2013 i uppdrag att formulera en programmodell. Hur skulle en modell för hur nätverk med omkringliggande samhälle kunna skapas? Hur kan skolan arbeta vidare efter projekttiden? Hur kan andra skolor lära av

en sådan modell? Jag kommer att återkomma till denna modell senare i rapporten.

Intervjuer och enkäter

För att följa utvecklingen i projektet och för att kunna säga något om dess utfall har jag använt mig av såväl kvalitativa som kvantitativa metoder. Alla elever har fått delta i en longitudinell enkätstudie som har pågått under projekttiden. Alla elever som har deltagit i projektet fick i början av årskurs sju svara på en enkät, som följdes upp i slutet av årskurs åtta. Enkäten har bestått av ett 30-tal frågor och har haft det övergripande syftet att söka svar på elevernas attityder kring sin syn på skolan, sitt nätverk och tankar om framtiden. Enkätfrågorna formulerades genom att jag studerade flera andra större enkäter kring entreprenöriellt lärande och samverkan med omkringliggande samhälle. På så sätt skapades möjligheter för jämförelser även med andra studier. Enkäten upprepades alltså i årskurs åtta för att på detta sätt möjliggöra en jämförelse av elevernas attityder över tid. Samma enkätfrågor har ställts till en kontrollgrupp (se nedan).

Under hela projekttiden har jag genomfört intervjuer med involverade aktörer. En rad intervjuer gjordes i utgångslägesanalysen för att fånga upp förutsättningar och förväntningar på projektet. Dessa har följts upp under hela projekttiden med en särskild intensitet under 2014. Jag har intervjuat projektledare, rektor, lärarlaget, elever samt representanter för deltagande föreningar. När det gäller lärarlaget som helhet har jag träffat dessa i för samtal i grupp ett 15-tal gånger varav två tillfällen har varit regelrätta fokusgrupper. Två av lärarna har dessutom valts ut för djupintervjuer vid två tillfällen. Vidare har jag tagit anteckningar från möten i projektets styrgruppsmöten och fältanteckningar vid de många aktiviteter jag har besökt i projektet. Under 2014 har jag intervjuat elever för att följa upp de två enkätmätningar som har gjorts. Tre fokusgrupper, en från varje niondeklass, har gjorts. Varje fokusgrupp har bestått av ungefär nio slumpmässigt utvalda elever.

Avstämning mot kontrollgrupp

En kontrollgrupp bestående av samtliga elever i samma årskurs på Højaskolan, en skola med liknande² förutsättningar i stadsdelen men som inte deltar i projektet, upprättades vid projektstart för att skapa förutsättningar tillförlitliga mätningar. Genom parallellt undersökningsarbete i elevgruppen och kontrollgruppen har jag därmed kunnat vara något säkrare på att de eventuella resultat vi ser på Videdalsskolan kan kopplas just till projekts insatser och att resultaten inte beror på andra faktorer, t ex den generella skolutvecklingen eller stadsdelsgemensamma åtgärder. Jämförelsen med kontrollgruppen har skett genom den kvantitativa enkät som ovan beskrivits.

² Skolorna har emellertid vissa olikheter, vilket jag återkommer till senare.

Kontinuerliga nedslag i verksamheten

En förutsättning för att kunna vara en kritisk vän och följa processen utifrån forskning kring lärande och utveckling är regelbundna nedslag i verksamheten. Under åren i projektet har jag förutom att träffa deltagande lärare gjort besök i klassrummet och på verksamheter som anordnats inom ramen för projektet. Under besöken har observationer genomförts och samtal med elever och personal förts.

4. Projektets resultat

Hur ska ett resultat i ett projekt som Videdal för framtida Malmö mätas? Projektets resultat bör förstås ställas mot det problem det är avsett lösa. I inledningen av rapporten har jag, utifrån projektbeskrivning och intervjuer, definierat det huvudsakliga problemet som projektet ska lösa som att skolans strukturer förhindrar ett fruktbart samspel med det omgivande samhället. Detta resulterar i att bilden av arbetslivet är diffus för många unga och att statusen för ”vanligt” arbete är lågt. Detta leder enligt projektets problembeskrivning till att många unga i dagens samhälle får problem att hitta ett arbete. Samtidigt finns det ett akut behov hos arbetsgivare i Malmö att hitta rätt arbetskraft. Detta beskrivs som den andra sidan av problemet. Många företag står utan arbetskraft och man upplever att klyftan är stor mellan den behövda kompetensen och den kompetens som finns hos unga som går ut skolan idag. I utgångslägesrapporten beskrev jag detta som ett glapp mellan behoven hos företagen och kompetensen hos den unga arbetskraften.

I utgångslägesrapporten kunde också identifiera tre olika *lösningssområden* i projektet. Med detta menade jag tre parallella spår som man ville arbeta med för att komma tillrätta med problemen. Dessa lösningssområden svarade mot de projektmål som formulerats i projektbeskrivningen. För det första handlade det om att skapa ett entreprenöriellt förhållningssätt i undervisning och genom aktiviteter kopplade till projektet. För det andra handlade det om att skapa bärkraftiga relationer med företag och föreningar. För det tredje handlade det om en ökad satsning på IT i skolan. I takt med att projektet utvecklades och projektmålen omformulerades ändrades också arbetssätten. Istället går det att urskilja två huvudsakliga spår utifrån den verksamhet som har presenterats i kapitel 2. Det första handlar om ett *ämnesintegrerat förhållningssätt till det omgivande samhället*. Det andra spåret handlar om att *skapa förutsättningar för eleverna att ta framtiden i egna händer*. De två spåren är intimt sammankopplade. Jag kommer senare i detta kapitel att presentera resultaten utifrån dessa två spår. Innan dess kommer jag emellertid att belysa de förutsättningar som projektet har att förhålla sig till. Var stod läraryrket, eleverna och övriga aktörer vid projektets start?

4.1. Förutsättningar för avtryck?

Inför utgångslägesrapporten gjorde jag ett flertal intervjuer kring förutsättningarna för samverkan mellan skola och omkringliggande samhälle. Alla involverade parter menade då att förutsättningarna var goda i och med att projektets medverkande parter hade samlats kring frågan. De som uttryckte mest tvivel var skolans lärare. En försvårande faktor som läraryrket poängterade var den tid som finns till förfogande att arbeta med saker som ligger utanför läroplanen. Bristen på tillfällen att arbeta gemensamt och sammanhängande med projektet och dess koppling till undervisningen togs upp under alla mina intervjuer. Men det är inte säkert att bara tidsbristen är problemet, funderar en av lärarna. ”Det är inte säkert att mer tid hade hjälpt. Den tid som kommer fylls alltid upp med annat som man ligger efter med. Det är svårt att prioritera sånt här. Det krävs att vi arbetar tillsammans och peppar varandra. Men då krävs det

också att vi har ett arbetslag där alla vill och vågar arbeta så här”. En samsyn och ett likvärdigt engagemang i läraryrket är alltså något som behöver arbetas upp, menade lärarna.

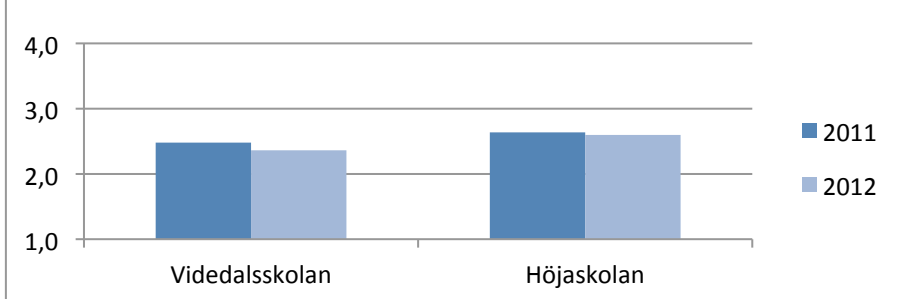
Som tidigare beskrivet stötte projektet på en rad motgångar efter det inledande året. I utgångslägesrapporten beskrev jag hur övergången mellan årskurs sex och sju innebar stora förändringar skolans organisation. Att projektet startade i årskurs sex är det flera som, med facit i hand, menar var olyckligt. Bytet av personal i projektet redan efter ett år, tillsammans med nya styrdokument och organisatoriska förändringar ställde till problem. Nu skulle ett helt nybildat arbetslag, som inte varit delaktiga i att formulera projektmål eller strategier, ta över verksamheten i projektet. Trots att läget ljusnade rent organisatoriskt med tiden så fortsatte problemen för projektet under första halvåret 2012. Läraryrket fick ont om tid att arbeta med projektet. Den lilla planeringstid man hade blev snabbt uppäten av elevvård och andra akuta ärenden. Kommunikationen mellan projektledaren och läraryrket brast. Samarbetet med företagsgruppen kom aldrig igång under årskurs sju, och efter sommaren valde företagsgruppen att dra sig ur projektet. Vid halvårsskiftet tillsattes en ny projektledare. Förutsättningarna förändrades således.

Trots att viktiga spelare drog sig ur blev höstterminen 2012 en nystart för projektet. Under intervjuerna inför halvtidsrapporten berättade lärarna att man nu fick möjlighet att arbeta vidare med företagskontakterna på sina egna villkor. ”Nu är vi förbi det svåraste”, berättade en av de intervjuade lärarna och sa att man tidigare har känt sig låsta av att samarbeta med en företagsgrupp som man inte haft en fungerande relation med. Man kände hopp inför det kommande arbetet med att knyta projektet mot arbetslivet. Samtidigt medgav man att man stod ruta ett, utan några egentliga kontakter med det privata näringslivet i Malmö. Jag konstaterade i halvtidsrapporten att ”Det kommer med stor sannolikhet dröja innan man har upparbetat ett nätverk av företag, om det är möjligt att genomföra på den tid som kvarstår.” När det gäller förutsättningarna för samverkan med föreningslivet kan man emellertid dra slutsatsen att de stärktes med förändringarna i projektet. Förutsättningarna var goda redan från början med tanke på representationen från föreningslivet i styrgrupp och det engagemang som visades i dessa möten, vilket mina anteckningar vittnar om. Den nya projektledaren hade en stark förankring i föreningslivet, vilket ytterligare stärkte förutsättningarna att kolla ihop skolan med civilsamhället. Däremot försvagades alltså kopplingen till det privata näringslivet.

När det gäller elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig projektets verksamhet så gjorde jag i den första enkätstudien, inför utgångslägesrapporten, mätningar kring bland annat självförtroende och tron på att själv kunna påverka sin framtid. Jag kunde i ursprungslägesrapporten konstatera att en stor del av eleverna på Videdalsskolan i ganska låg utsträckning kände att de hade något att bidra med till samhället. Man kunde utläsa ett svagt självförtroende och inga stora förhoppningar om framtiden. Enkätstudien i årskurs åtta visade ungefär samma sak.

Jag har mycket att bidra med till samhället

(Medelvärde där 1=Håller inte med alls och 4=Håller helt med)



Under de 18 månaderna som gick mellan mätningarna fick eleverna som deltog i projektet inte en mer positiv uppfattning om sitt eget värde för samhället. Detsamma gäller på frågan ”jag har speciella färdigheter, hobbies eller talanger”. Även här var det många som inte tyckte att man hade något speciellt att bidra med. Självförtroendet var lågt bland eleverna. Vi kan emellertid konstatera att motsvarande resultat kunde ses även i kontrollgruppen i båda dessa frågor.

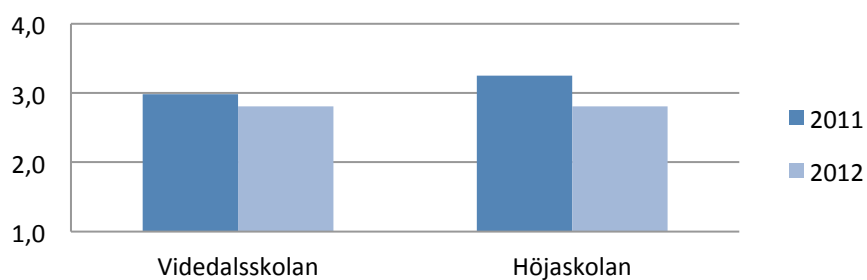
Vid intervjuerna i årskurs nio följdes enkätfrågorna upp genom fokusgrupper. Fokusgrupperna ger en annan bild än de båda enkätundersökningarna. Eleverna visar relativt stor tilltro till sin egen förmåga att bidra med något till samhället. De pratar positivt om framtiden och berättar om sina drömmar och förhoppningar.

Jag vill arbeta i ett laboratorium. Det är svårt att veta vad man ska göra. Men jag har fått se vad man kan göra i ett laboratorium och hur man ska utbilda sig. Det verkar spännande och jag tror att jag kan vara bra på det. Jag gillar 'pilliga' saker, liksom. (Elev i årskurs nio)

Ett liknande mönster ser vi i en annan viktig fråga. Den handlar om hur eleverna uppfattar kopplingen mellan det vardagliga skolarbetet och framtiden. Enkätundersökningarna (se nedan) visade att eleverna i årskurs åtta hade mindre tilltro till att skolarbetet rustar dem för framtiden.

Det jag gör nu har inflytande på min framtid

(Medelvärde där 1=Håller inte med alls och 4=Håller helt med)

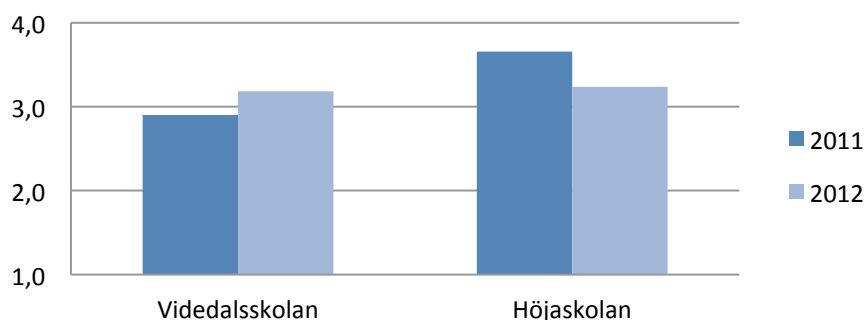


Även här kunde vi att medelvärdet har minskat, såväl på Videdalsskolan som i kontrollgruppen. Det ansågs också vara mindre viktigt hur det går skolan i årskurs åtta. 62 % av eleverna höll inte med i påståendet ”Det är viktigt för mig att det går bra i skolan”, vilket var en drastisk förändring från årskurs sju. Medelvärdet sjönk från 2,6 till 2,1 på den fyrgradiga skalan. En motsvarande förändring i attityder kunde jag också se på kontrollskolan. Detta var speciellt intressant i ljuset av den öppna frågan ”Näm de tre yrken du helst av allt skulle vilja arbeta med”. De yrken som har fått i särklass flest markeringar är yrken som kräver långa utbildningar, exempelvis läkare, arkitekt, advokat och pilot.

Däremot var det en något större andel av eleverna på Videdalsskolan som funderade på sin framtid i årskurs åtta än årskurs sju.

Jag funderar ofta över min framtid

(Medelvärde där 1=Håller inte med alls och 4=Håller helt med)



Det ska det sägas att de under projekttiden är inne i en ålder där det händer mycket i elevernas liv. Vid mätningen i årskurs åtta kunde jag också se att de mer generellt inte trivdes lika bra på skolan som i årskurs sju år, hade sämre självförtroende, var mindre motiverade för studier och uppgav att de inte arbetade lika hårt i skolan. Den stora skillnaden mellan årskurs sju och 8 ser vi emellertid även på kontrollskolan. Att samma förändringar i elevernas attityder kring sin framtid går att iakttä även på kontrollskolan bekräftar att vi ser ett fenomen som inte kan knytas enbart till projektets utveckling på Videdalsskolan.

Därför är det intressant att studera intervjuresultaten från årskurs nio. Vid intervjuerna i årskurs nio visade det sig att eleverna är mer positiva till sin skolgång. Många resonerar kring skolans, och framförallt betygens roll för att kunna komma in på en bra gymnasieskola och i förlängningen få ett arbete som man trivs med.

Man har ju fått se massa olika yrken och träffa människor som har roliga jobb. Och man fattar ju nu... alltså bättre än när man fick sina första betyg, att man får skärpa till sig. Få bra betyg och så (Elev i årskurs nio).

Det går således att dra slutsatsen att det är vanskligt att säga så mycket om förutsättningarna för att påverka eleverna genom projektet. Mycket påverkar deras vardag i högstadieåldern. Det är svårt att säga hur just projektet har påverkat deras syn på skolan, deras självförtroende och deras framtidsvisioner. Men med det sagt kommer jag i nästa kapitel att analysera deras svar kring vad projektet har betytt.

4.2. Avtryck

Hur har det då gått? Har lärarlaget, projektledaren och övriga aktörer kunnat skapa en samverkan mellan skola och omgivande samhälle? Har det skapats personliga relationer? Har eleverna stärkts i sitt sin tro på sin egen förmåga att ta sig dit man vill i världen? I detta kapitel kommer jag att analysera arbetet utifrån de två spåren, eller lösningsområden, som man har arbetat efter för att nå projektmålen. Det övergripande syftet här är att se vilka avtryck projektet kan sägas ha lämnat?

4.2.1. Skapa förutsättningar eleverna att ta framtiden i egna händer

En av hörnstenarna i projektet är det så kallade entreprenöriella förhållningssättet. Detta kännetecknas i läroplanen utifrån begrepp som initiativ och kreativitet och förmåga att lösa problem. Entreprenörskap i skolan brukar också beskrivas utifrån att elever ska samverka med omgivande samhälle, ”lära genom att göra” och arbeta över ämnesgränser. Man betonar att elever ska göras medvetna om sitt eget tänkande och lärande. Peterson & Westlund (2007) argumenterar i boken *Så tänds eldsjälar*, som har varit aktuell i projektets aktiviteter, för att entreprenörskap handlar om en individs förmåga att gå från idé till handling. Även här lyfts ord som initiativ, kreativitet och samarbete upp.

Den samlade bilden av entreprenörskap inom skolvärlden är att det är entreprenörskap är en komplex pedagogisk form som innehåller många olika delar. Det handlar om ett lärande där både arbetssätt och arbetsformer betonar elevers egen aktivitet (Skolverket 2010:17). Genom att stärka vissa nyckelkompetenser finns vidare ett syfte att stärka entreprenörsandan och därigenom göra elever redo för att starta upp egna verksamheter. Detta är emellertid det som oftast förknippas med begreppet. En entreprenöriell elev är rustad för att starta upp ett eget företag. Deltagarna i projektet Videdalsskolan för framtida Malmö har dock visat att entreprenörskap kan vara så mycket mer.

Entreprenöriella lärare?

I utgångslägesrapporten beskrev jag hur lärarna förhåller sig till begreppet entreprenörskap. Jag kunde konstatera att den syn som finns i projektgruppen förefaller vara samlad och ligger väl i linje med det breda perspektiv på entreprenörskap som är rådande i debatten och som anges i nuvarande läroplan. Detta perspektiv har vidareutvecklats under resten av projektiden. Två av lärarna har tillsammans med projektledaren deltagit i en kurs i entreprenöriellt lärande på Malmö högskola, där man har fått stöd för sitt perspektiv. Eva Leffler (2006) talar om ett sådant perspektiv som ”inre företagsamhet”. Ett sådant perspektiv fokuserar främst på människans inre drivkrafter men innefattar även ett ekonomiskt perspektiv som har att göra med tillväxt och sysselsättning. Utifrån detta perspektiv har lärarlaget under året arbetat mot projektmålen. Lärarlaget har under projektets gång poängterat att entreprenörskap i utbildningen inte är något nytt, utan något man alltid har arbetat med. I utgångslägesrapporten undersökte jag lärarnas förhållningssätt. *”Det handlar om att på olika sätt arbeta för att lyfta upp den inneboende kraft som finns hos eleverna, att få dem att tro på sig själv och att deras liv inte är förutbestämt”*, berättade en av lärarna. Entreprenöriellt lärande ses som grundläggande förhållningssätt som krävs i samhället och som dessutom ett krav som alltid har funnits med i skolans styrdokument (Grander 2012). Synen på entreprenöriellt lärande ligger i linje med vad Hans Dahlgren skriver om ”omdefiniering av det självklara” (Dahlgren, citerad i Leffler 2006). Dahlgren menar att det egentligen inte behövs något entreprenörskapstänkande, det räcker med att man arbetar efter skolans befintliga mål. Uppfyller man målen har man skapat förutsättningar för presumtiva entreprenörer, argumenterar han. I Skolverkets översikt kring entreprenörskap i skolan konstateras på liknande sätt att *”En grundförutsättning för arbete med entreprenörskap är att begreppet är känt. Samtidigt är det fullt möjligt att en verksamhet kan präglas av ett entreprenöriellt synsätt utan att själva benämningen används”* (Skolverket 2010).

I linje med detta resonemang har lärarna valt att arbeta för att hitta en synergi mellan projektmålen, de mål som finns i läroplan och kursplaner, samt det ordinarie arbetet på skolan. Denna strategi har diskuterats och utvecklats under de så kallade målformuleringsworkshops som lärarlaget har haft tillsammans med Malmö högskola sedan projektet startade. Här har man alltså aktivt valt att inte driva projektet som ett särskilt spår, utan att integrera projektmål och aktiviteter i ordinarie undervisning.

Hur går det här till i praktiken? Lärarna berättar i intervjuerna att de arbetar för att eleverna ska få syn på sin egen förmåga, drivkraft och självförtroende. ”*projekt målen är med i all vår planering för att undvika merarbete och se till så att projekt och undervisningsmål inte motarbetar varandra*”, säger en av lärarna. Genom ett integrerat arbetssätt vill man stärka elevernas tro på att det de gör är värdefullt, berättar en av lärarna. Genom kopplingen till aktiviteter och mål i projektet försöker man skapa förutsättningar för att eleverna ska kunna förvalta sina egna idéer. Under mina lektionsbesök kan jag stundtals också se hur detta går till i praktiken. Mina besök har emellertid inte tillräckligt många för att kunna säga något om vilken betydelse förhållningssättet får för undervisningen.

Lärarnas förhållningssätt stämmer till stor del överens med den syn på entreprenöriellt lärande som Johannisson och Madsén (1997) förespråkar. De menar att lärarskapet ska karaktäriseras av ”ifrågasättande, experimenterande, nätverkande och av handling”. Lärare som arbetar med ett entreprenöriellt förhållningssätt bryter mot traditionella undervisningsmönster och blir därmed själva en typ av entreprenörer, menar författarna. I skriften *Entreprenörskap och skolan* från FSF (2007) har författarna gjort en kartläggning över lärares agerande i entreprenörskapsprojekt. Författarna pekar på att entreprenöriella lärare visar på kreativitet och initiativkraft i sina ambitioner att få ut mesta möjliga av sin undervisning. För dessa personer är det självklart att knyta nya kontakter och se vad det finns för möjligheter till att hitta ömsesidiga intressen, skriver man i rapporten. Man pekar vidare på vissa likheter mellan hur lärare agerar och ett entreprenöriellt förhållningssätt som innebär att experimentera utifrån de resurser som finns tillgängliga för läraren.

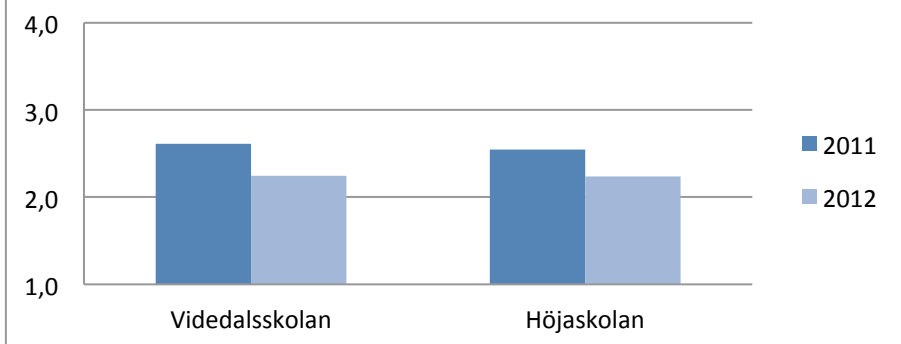
Trots att jag inte har sett tillräckligt mycket av lärarnas praktiska arbete för att kunna dra några slutsatser kring hur väl det de säger att de gör stämmer överens med vad de faktiskt kan jag ändå sluta mig till att det har funnits höga ambitioner i lärargruppen. Man har rört sig från att se projektplanen som något som har ett eget liv till ett mer integrerat förhållningssätt där man åtminstone har ambitionen att skapa ämnesövergripande tematisk undervisning kopplad till projekt mål och nära knuten till nätverk med omgivande samhälle. De svårigheter som har kantat projektet från starten har säkert satt sin prägel på möjligheten att skapa den eftersträvarvärda synergien mellan det privata näringslivet och skolan. Men det vägs till viss del upp av ett mycket fruktbart samverkansarbete med civilsamhället.

Entreprenöriella elever?

Ett sätt att se om lärarnas ambitioner att förverkliga det integrerade förhållningssättet är att se huruvida det skett någon förändring på elevnivå. Men hur kan man mäta entreprenörskap i en niondeklass? I den kvantitativa studien har jag utvärderat hur eleverna själva ser på ett antal faktorer som kan sägas ha starkt anknytning till det perspektiv på entreprenörskap som ges uttryck för i projektet. En sådan faktor är elevernas drivkraft och initiativförmåga i skolarbetet. Jag har låtit eleverna ta ställning till påståendet ”Jag kommer med egna idéer på de uppgifter som ges i skolan”. Här kan vi se att en mindre andel elever svarade positivt i årskurs åtta jämfört med årskurs sju.

Jag kommer med egna idéer på de uppgifter som ges i skolan

(Medelvärde där 1=Håller inte med alls och 4=Håller helt med)

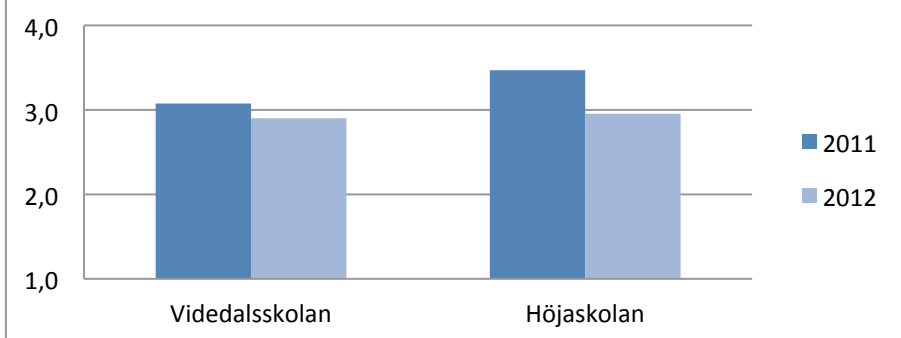


Medelvärdet för eleverna i årskurs åtta på Videdalsskolan var 2,2, på en skala där 1 motsvarar "håller inte alls med" och 4 motsvarar "håller helt med". Detta motsvarar en minskning med 0,4 procentenheter jämfört med mätningen i årskurs sju. Samma resultat ser vi hos kontrollgruppen, som alltså var årskurs åtta på Højaskolan.

Ett annat centralt begrepp i det entreprenöriella förhållningssättet är att eleven själv ska ta ansvar för sitt lärande. Även här kunde jag se en minskning i årskurs åtta jämfört med tidigare års mätning. En minskning som även har skett på kontrollskolan:

Jag anser att det är jag själv som har huvudansvaret för mitt eget lärande.

(Medelvärde där 1=Håller inte med alls och 4=Håller helt med)



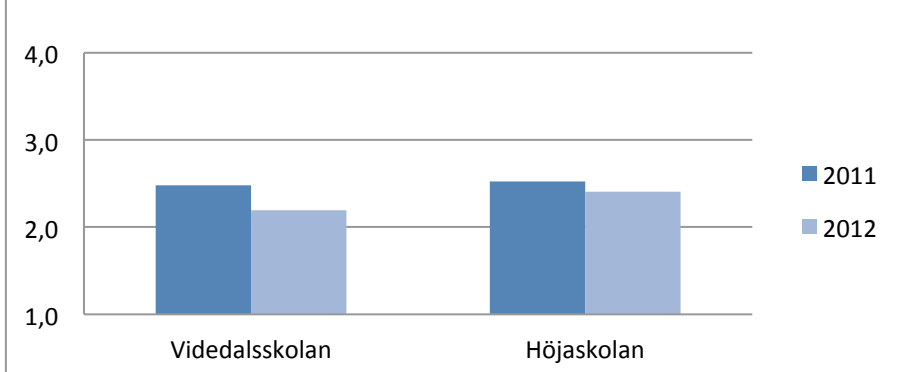
Vid intervjuerna i årskurs nio tycker jag mig kunna se en tydligare drivkraft hos eleverna att själva ta ansvar för sitt eget lärande. De uttrycker sig positivt om lärarnas sätt att ge dem ansvar och inflytande.

Lärarna låter oss bestämma kring olika metoder...och hur vi ska arbeta med vissa uppgifter. Det är lite stressande, men också bra. Man får liksom tänka lite mer (elev i årskurs nio).

Eleverna berättar också att det är olika hur olika lärare arbetar. Men att man har fått lära sig att arbeta mer tillsammans kring olika teman som spänt över flera ämnen och att det har kopplats till olika studiebesök. Jag har tidigare diskuterat att ett nyckelelement i det entreprenöriella förhållningssättet är att det finns en koppling mellan skolarbetet och elevernas verklighet. Lärarna har i mina intervjuer berättat att de försökt koppla ihop projektet med det som sker utanför skolans väggar. Utbildningen ska vara förankrad i elevernas vardag. Som exempel kan nämnas det arbete som man gjort för att "göra skillnad". Vid halvtidsmätningen kunde jag inte se att eleverna såg att det vardagsnära hade ökat i undervisningen, snarare tvärtom.

De problem vi löser i skolan har en koppling till verkligheten nära mig

(Medelvärde där 1=Håller inte med alls och 4=Håller helt med)

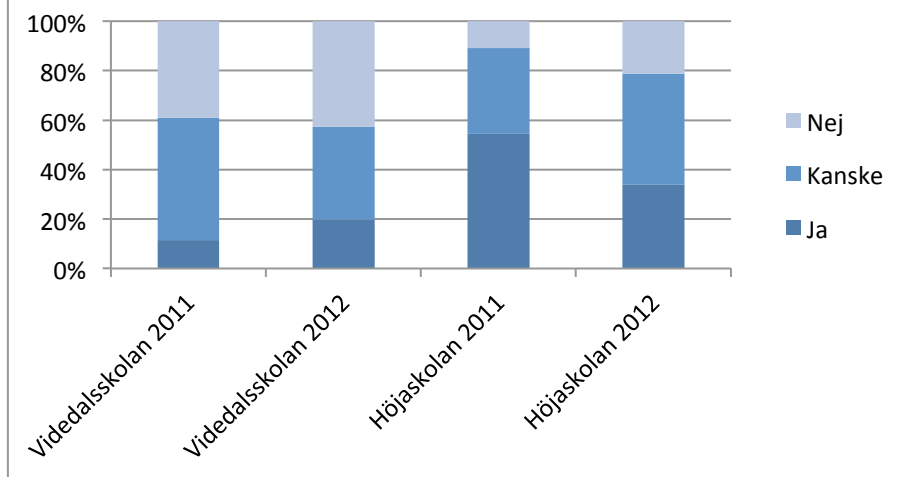


Intervjuerna i årskurs nio pekar emellertid på att de aktiviteter och det ämnesövergripande tematiska arbetet har burit frukt. Många elever tar upp studiebesök och hur erfarenheterna från dessa tar upp i de olika ämnena.

En annan indikator som är intressant att titta på i förhållande till framtidstro och initiativförmåga ur ett entreprenöriellt perspektiv är förstås hur många elever som någon gång skulle kunna tänka sig att starta ett helt nytt företag. Som Leffler (2006) konstaterar så är företagandet inte ett mål i sig med det entreprenöriella förhållningssättet. Men mot bakgrund av dagens arbetsmarknad och det problem som identifierats med glappet mellan vad skolan lär ut och vad som företagen förväntar sig är uppmuntran till att förvalta sin potential och använda den för att skapa sin egen försörjning en viktig del.

Utifrån enkätresultaten i årskurs åtta kunde jag konstatera att drygt var femte elev på Videdalsskolan kunde tänka sig att starta eget företag. Det var en ökning från årskurs sju. På Højaskolan uppgav var tredje elev att de kunde tänka sig att starta ett eget företag. Andelen nej här var hälften så stor som hos Videdalsskolans åttor.

Skulle du vara intresserad av att starta ett helt nytt företag?

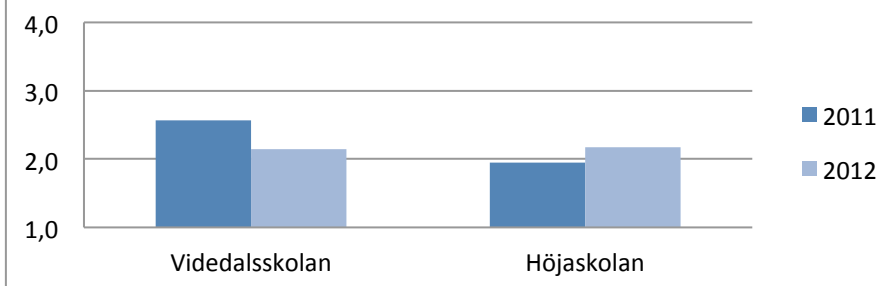


Att så många fler av eleverna på Højaskolan är intresserade av att starta ett eget företag har förmodligen att göra med de olika skolornas karaktär. Højaskolan har valts ut som kontrollskola för att den i mångt och mycket har likheter med Videdalsskolan. Samtidigt finns det stora skillnader. Närmare 50 % av eleverna har uppgett att deras föräldrar har högskoleutbildning jämfört med ca 19 % av eleverna på Videdalsskolan.³ Däremot har ungefär samma andel svarat att deras föräldrar har egna företag. Runt 25 % av eleverna på de båda skolorna har uppgett att någon eller båda föräldrarna har ett eget företag.

Det kan också vara intressant att se hur eleverna förhåller sig till begreppet entreprenörskap. I enkäterna har eleverna på Videdalsskolan och Højaskolan fått ta ställning till påstående "Jag kan förklara begreppet entreprenörskap för någon som inte känner till vad det innebär".

³ Siffrorna ska tolkas med försiktighet eftersom runt hälften av eleverna på båda skolor har svarat att de inte vet vilken utbildning deras föräldrar har.

Jag kan förklara begreppet entreprenörskap för någon som inte känner till vad det innebär (Medelvärde där 1=Håller inte med alls och 4=Håller helt med)



Jag kan konstatera att var tredje elev på Videdalsskolan i årskurs åtta höll med i påståendet helt eller i hög grad, jämfört med 6 av 10 elever föregående år. Var tredje elev höll inte med alls i påståendet. På kontrollskolan har kännedomen om begreppet ökat och ligger nu på samma nivå som Videdalsskolan. Att kunskapen om vad entreprenörskap är för något minskade bland elever som deltar i ett projekt som syftar till entreprenöriellt lärande är förstås oväntat. I halvtidsutvärderingen funderade jag om förklaringen kunde ligga i lärarnas integrerade förhållningssätt. En av lärarna berättade i en intervju att begreppet entreprenörskap inte används under undervisningen. ”Vi gör inte någon grej av entreprenörskap, det handlar mer om att få eleverna att driva sina idéer och tro på sig själva, inte att diskutera svåra ord som inte ens vi vuxna kan uttala”. Även i senare intervjuer med deltagande lärare förklaras entreprenörskapsbegreppet som sekundärt. ”Vi jobbar med ett förhållningssätt mer än ett begrepp”, säger en annan lärare. Både lärare och skollädares projekt har gett möjligheter att ge avtryck på elevnivå. ”De här eleverna har hittills gjort en del gränsöverskridande upplevelser som det kan vara svårt att genomföra utan speciella satsningar. Men det kan vara svårt att mäta resultaten av dem”, berättade Eva Grönh, rektor på Videdalsskolan i en intervju.

Under mina intervjuer med eleverna i årskurs nio ställer jag frågor om vad entreprenörskap kan vara. I en av grupperna blir det ganska tyst. Sedan säger en elev: ”Det är väl om när man typ är driftig, alltså tar tag i saker”. En annan fyller i: ”Att starta företag... eller att vara med i en förening”. I en av de andra grupperna är det fler som kopplar det till att tjäna pengar och leva ut sina drömmar.

Mångfalden i svaren kanske ändå tyder på att det entreprenöriella förhållningssättet som lärarna utarbetat har sipprat ner till elevnivå. Vad kan ett sådant mönster tyda på? En indikator som kan vara värd att nämna är elevernas

inflytande. Jag har tidigare konstaterat att eleverna uttrycker sig mer positivt till inflytande och delaktighet med skolan. I arbetet med att göra skillnad och med insamlingen till Musikhjälpen har de blivit mer delaktiga, inte minst genom att de själva fått ta kontakt med organisationer och personer och förklara vad de arbetar med. En sådan linje kan nog vara viktig för att stärka känslan av delaktighet.

Delaktigheten i processen verkar också ha gett resultat på självkänslan. Jag beskrev det som att självkänslan och förtroendet till sin möjlighet att påverka sin egen framtid var låg i årskurs åtta, men att trenden verkade ha vänt när jag intervjuade dem i årskurs nio. Detta bekräftas också när vi talar om valet till gymnasiet. Alla trettio som deltagit i fokusgrupper har varit säkra på sitt val. De allra flesta har en vision om ungefär vad de vill göra när de växer upp. De vet också ungefär vad som krävs. Flera uppger att de direkt blivit påverkade av projektets aktiviteter när det gäller tankar om framtiden.

På ett av frukostmötena kom det en dataspelsdesigner. Det var jättekul att höra, så jag tänkte mycket efter det. Nu har jag sökt till ett bra program på gymnasiet och tänker läsa på högskolan sen, så jag kan arbeta med dataspel (Elev i årskurs nio).

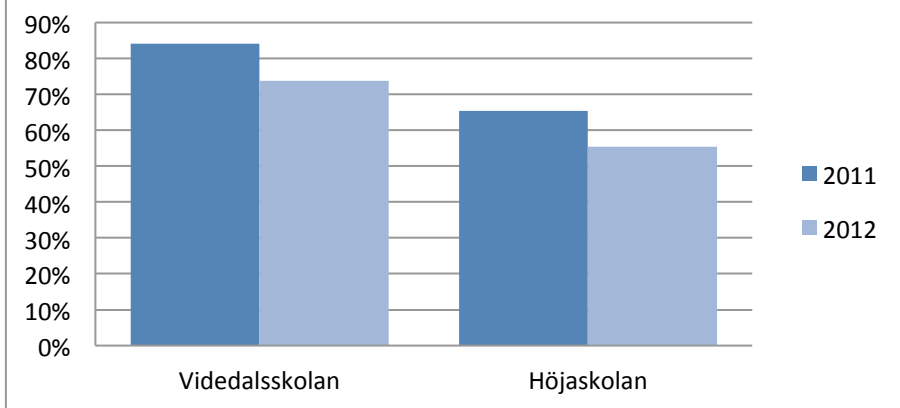
4.2.2. Ämnesintegrerat förhållningssätt till det omgivande samhället

Citatet från eleven ovan tyder på att verksamheterna i projektet kan sägas ha haft en viss effekt på elevnivå. I entreprenörskapsandan hos eleverna på Videdalsskolan ryms mer än fostran att starta egna företag. Tecken tyder på att det också handlar om drivkrafter och tron på att forma sin egen framtid. Detta kan ses som ett resultat av det första spåret – lärarylagets förhållningssätt till eleverna när det gäller att skapa förutsättningar för eleverna att ta framtiden i egna händer. Detta är emellertid starkt beroende av det andra bärande spåret i projektets verksamhet, nämligen samverkan med det omgivande samhället. För att rekapitulera så är alltså ett av de huvudsakliga problemen som projektet ska lösa det glapp som finns mellan skolan och arbetslivet. I utgångslägesrapporten kunde jag konstatera att ett av grundproblemen som projektledare och deltagare kunde identifiera var brister i bärkraftiga relationer med det omgivande samhället. Skolan behöver fördjupa sitt samarbete med olika aktörer i samhället, inte bara näringslivet, påpekade många. Och vice versa behöver det omgivande samhället ta sitt ansvar för att fördjupa samarbetet med skolan.

Föreningslivet brukar lyftas upp som en viktig partner till skolan. Bland projektets aktörer finns en ömsesidig vilja i att skapa ett nära samarbete mellan skolan och Malmös föreningsliv. Jag kunde konstatera att hela 84 % av eleverna var medlemmar i en förening vid mätningen i årskurs sju. Som beskrivits ovan kan jag också konstatera att samverkan med föreningar kom igång bra i årskurs sju. I årskurs åtta angav en något mindre andel elever att de är med i en förening. En motsvarande minskning ser vi på kontrollskolan.

Är du med i någon förening idag?

(Andel som svarat ja)

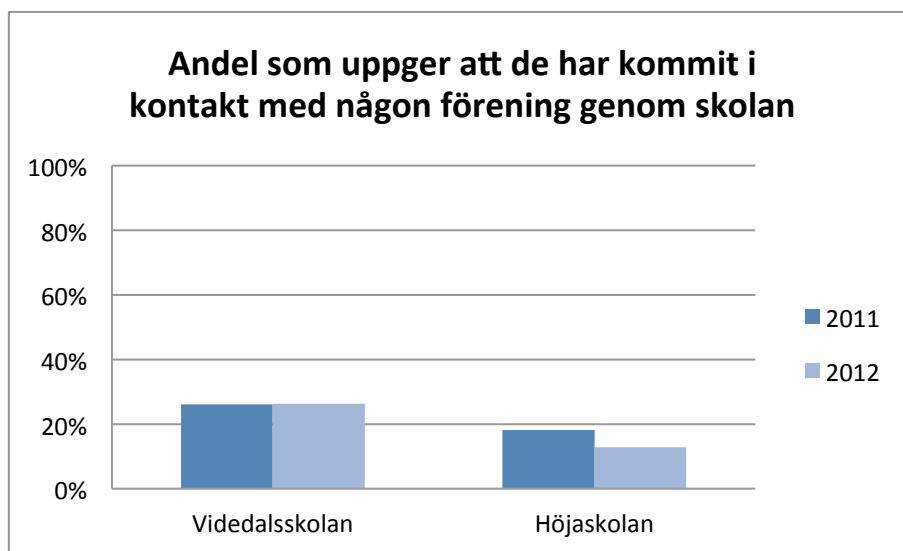


Vidare kan vi dock se att de flesta eleverna på både Videdalsskolan och Højaskolan var positivt inställda till att gå med i en förening i årskurs åtta. Runt 90 % svarade ja eller kanske på frågan om de kan tänka sig att gå med i en förening. Och runt var tredje elev kunde tänka sig att sitta med i en föreningsstyrelse. Föreningsengagemanget bland eleverna verkar vid en första anblick vara högt. Men merparten av de unga som är med i en förening har angett att det handlar om idrottsföreningar. Linda Attin från MIP/MISO berättade i min intervju med henne inför utgångslägesrapporten att det framförallt är viktigt att ungdomar får upp ögonen för föreningar som arbetar med annat än idrott. Detta bekräftas också i en fokusgrupp som jag höll våren 2014 med deltagare från föreningslivet. ”Vi har en stor mångfald av föreningar i Malmö. Jag tror att de här frukostmötena och andra aktiviteter vi haft i projektet har gjort eleverna varse om detta”, berättar en föreningslivsrepresentant. En annan menar att skolan har visat upp ett exempel på hur skolan bör och kan öppna upp sig mot föreningslivet:

Projektet har inneburit ett öppnare och enklare samarbete med skolan. Det har blivit lätt att komma in och skapa kontakt med eleverna kring frågor som rör deras framtid (Deltagande föreningslivsrepresentant)

Att många av en skolas elever är engagerade i en förening behöver inte betyda att samverkan mellan skolan och föreningslivet är god. Samverkan kan se på så många andra sätt – som t ex genom kunskapsutbyte, föreläsningar eller att skolan öppnar upp sina lokaler för föreningsliv eller allmänhet under kvällar och helger. I projektet pekades bristen på en aktiv samverkan med omvärlden som helhet ut som en anledning till att det finns ett glapp mellan elevernas bild om arbetsmarknaden och den verkliga arbetsmarknaden. Ett sådant glapp är ett av många problem som kan lösas genom en mer aktiv samverkan, enligt många forskare.

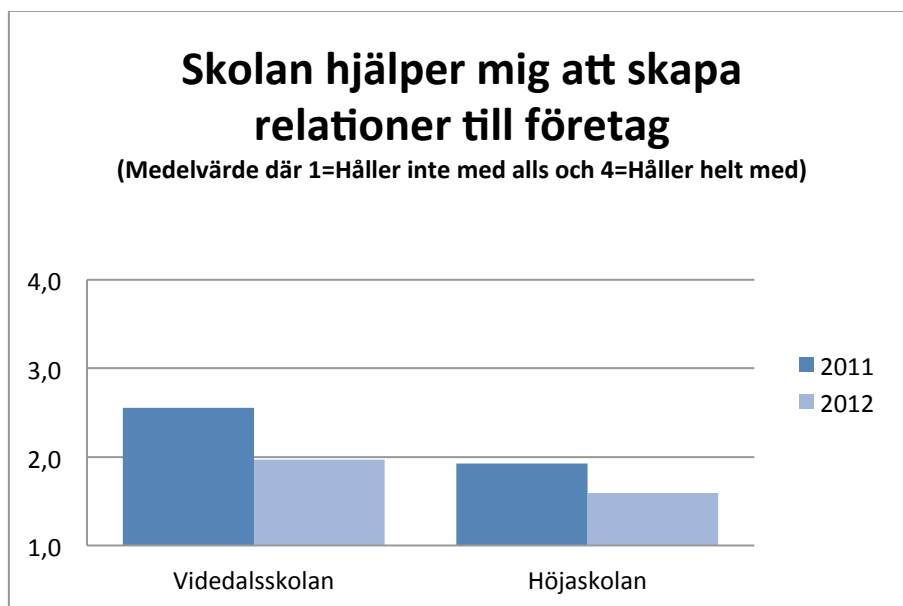
Har då samverkan i projektet gett några resultat? När det gäller relationer med föreningar visade enkätsvaren i utgångslägesrapporten att ungefär var femte sjundeklassare på Videdalsskolan menade att de kunnat skapa sådana relationer genom skolan. Läget i åttondeklass var oförändrat.



Även om andelen som anser att skolan sätter dem i kontakt med föreningslivet är lågt är det högre än kontrollskolans, vilket kan tolkas som att de insatser som gjorts inom projektet kan ha en viss betydelse. Vid intervjuerna i årskurs nio är det flera som uppger att de kommit i kontakt med föreningar på frukostmöten, studiebesök och andra typer av aktiviteter. Flera elever i olika fokusgrupper beskriver mötena med föreningarna som roliga och lite förvånande. Det verkar ha varit en ögonöppnare för många av eleverna att se vad föreningslivet gör, och att man faktiskt kan vara anställd i föreningslivet.

Vi har fått träffa många spännande människor både här på skolan och på intressanta platser i stan. Det tycker jag har varit kul och lite spännande, att få se vad man kan jobba med. (Elev i årskurs nio)

Hur ser det då ut med relationerna med företag? Som jag har beskrivit så kom nätverksskapandet mellan skola och det privata näringslivet i projektet aldrig igång efter de aktiviteter som eleverna genomförde i årskurs sex. Under 2012 avslutades samarbetet med Företagargruppen och fokus lades på att samverka bredare utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv. Tanken var att såväl föreningslivet och den offentliga sektorn som näringslivet skulle bjudas in till samverkan. Det har emellertid inte blivit så mycket av samverkan med det privata näringslivet. Genom samarbete med organisationen Transfer har en del kontakter upprättats, men de höga ambitionerna från projektbeskrivningen kan inte anses ha uppfyllts. Mätningen i årskurs åtta visade också att få elever kommit i kontakt med företag genom skolan.



Medelvärdet på skalan 1-4 sjönk mellan årskurs sju och åtta från 2,6 till 2,0. Samtidigt har färre elever även på kontrollskolan hållit med i påståendet.

Även om företagssamverkan i projektet mer eller mindre stannade upp efter årskurs sju menade nästan varannan elev att skolan i någon utsträckning skapar kontakt med företag. Det tyder ändå på en medvetenhet bland eleverna kring projektets arbetssätt. Avslutningsvis ska det också sägas att det tidigare har vilat på nätverket som *helhet* att skapa goda relationer. En viktig pusselbit i nätverket, företagen, har saknats. Även om huvudansvaret ligger på skolan så ligger det i alla parter intresse att relationerna odlas och utökas. I linje med projektets tänkande kring ömsesidighet så är det kanske inte bara skolans utveckling som ska följa det omgivande samhällets. Kanske kan även omvärlden lära från skolan och de kompetenser och erfarenheter som finns här. Som författarna till FSF:s *Den företagsamma skolan - en processstudie* (2009) konstaterar skulle en sådan syn kunna bidra till en förskjutning av samhällsdiskursen om entreprenörskap, där skolan istället tar en aktiv roll i att sätta agendan för framtidens samhälle.

Sammanfattningsvis går det nog att konstatera att projektet har lämnat en del avtryck hos eleverna. Men kanske ännu mer hos lärarlaget. Det borgar för effekter på både kort och lång sikt, på såväl individuell som strukturell nivå. Här skulle jag vilja hänvisa till en antologi om att mäta effekter i projekt och processer, skriven av bland andra Lennart Svensson. Författarna skriver i boken om skillnaden mellan effekt och resultat. Utifrån nedanstående citat skulle jag Videdal för framtida Malmö ha potentialen att stå för både skillnad på individuell nivå och dessutom påverka skolans svårföränderliga strukturer.

"In order to be able to discuss the results of an education, an individual should have learned something, not just theoretically, but also something that can be applied i.e. the individual should have enhanced their competence. Nor is learning any guarantee of long-term effects. If

participants are not able to use their knowledge and if the workplace does not function as a learning environment, then results (learning) will not be transformed into long-term effects (more effective activities). Ideally, education (an activity) should lead to learning which provides broader and more responsible work tasks (a result), which in its turn contributes to developing the activity, i.e. by it becoming more innovative and competitive (an effect).” (Svensson et al 2014).

5. Slutsatser

I detta avslutande kapitel kommer jag att dra ett antal sammanfattande slutsatser om projektet. Jag börjar emellertid med att koppla an till det syfte och de mål som projektet har haft, då de har varit centrala för processutvärderingen sedan starten 2010.

5.1. Avstämning mot syfte och mål

- | |
|---|
| 1. Skapa ett utvecklingsnätverk och en programmodell för skola, näringsliv och fritid/föreningsliv. |
|---|

Projektets första mål har varit att skapa ett utvecklingsnätverk, som dessutom ska kunna utgöra en mall eller modell för att kunna skapa liknande nätverk på andra skolor efter att projektet på Videdalsskolan är avslutat. Här har alltså ambitionen varit att skapa ett strukturellt avtryck efter projektet är slut.

Det utvecklingsnätverk som skulle startas försvagades när två viktiga partners lämnade projektgruppen och därmed det tänkta nätverket. Detta var förstas ett stort avbräck för projektet, inte minst eftersom företagargruppen var tänkt att vara den ena partnern i de personliga relationerna mellan elever och företag. Projektledningen har under den senare hälften av projektet förstärkt kopplingarna till föreningslivet men inte arbetat aktivt för att hitta en alternativ samarbetspartner inom det privata näringslivet. Föreningsrepresentationen är stark i projektet. Genom projektledarens dubbla roll har det funnits en naturlig koppling till föreningslivet. Enskilda föreningar har också medverkat i projektet på många olika sätt, inte minst under hösten 2012. Resultaten på elevnivå visar att medvetenheten om att skolan har arbetat för att sätta eleverna i kontakt med föreningar har ökat under det sista året i projektet. Flera elever berättar om hur de blivit positivt överraskade och fått ny kunskap genom mötet med föreningslivet.

Även om alltså det privata näringslivet har saknats i samverkan har en mycket god anda i det befintliga nätverket skapats. I utgångslägesrapporten beskrevs nätverket som splittrat och det fanns stora brister i kommunikation och samsyn. Den dåvarande projektledaren upplevde att hon saknade mandat att driva projektet. Vid slutet av projektet finns det nu istället det en mycket stark vilja och kraft hos alla inblandade att lyckas med att uppnå projektets mål. Arbetslaget på skolan är väl sammansvetsat och projektledaren kom in mycket väl och tog en roll som spindel i nätet. Nätverket borde således ha alla förutsättningar för att kunna arbeta vidare även efter att projektet nu har avslutats.

Lärlaget har under de två sista åren i projektet arbetat med en programmodell för hur man kan arbeta med samverkan mellan skola och omgivande samhälle. Att skapa en programmodell för samverkan mellan skola, civilsamhälle och arbetsmarknad har krävt mycket arbete inte minst utifrån de problem som kantat projektet. Dessa svårigheter har emellertid varit centrala i skrivandet av

en programmodell. Programmodellen innehåller flera delar (se bilaga 1). Centralt är det integrerade förhållningssätt som arbetslaget har valt att arbeta efter, där projektmål och läroplansmål har jämkats samman. Engagemang och delaktighet är en annan central del. Att låta elever och föräldrar komma med på tåget och göra dem en del av projektet kan därför vara en möjlighet att skapa en medvetenhet. Ett väl fungerande nätverk bör i allra högsta grad involvera eleverna, inte bara som mottagare. Att samtliga aktörer på olika sätt och i olika grad blir involverade och engagerade i verksamheten har varit viktigt för att en framgångsrik programmodell ska kunna skapas och att förändringar i skolans strukturer kan leva kvar även efter projektets slut.

2. Att integrera och se det omgivande samhället som en resurs i skolans vardagsarbete

Det har funnits en stark vilja och ambition bland deltagande lärare och övriga deltagare i nätverket att se skolans omgivande samhälle ses som en resurs. Under projektets två senaste år har man även omsatt denna ambition praktisk handling när det gäller skolans vardagliga arbete. Ett flertal aktiviteter har genomförts som knyter skolan till det omgivande samhället. Man har också konstruerat ett arbetssätt att översätta aktiviteternas andemening till ett allmänt förhållningssätt där omgivande samhälle inkluderas i ordinarie verksamheten, inte enbart är föremål för projektanknutna aktiviteter. Det omgivande samhället har utan tvekan blivit integrerat i skolans ordinarie verksamhet.

Dock skulle samverkan med det omgivande samhället behövas lyftas ytterligare ett steg om modellen ska bli hållbar, framförallt genom en ökning i omfattning och genom involverandet av det privata näringslivet. Vidare så ska det sägas att ansvaret för att en integration med omgivande samhälle inte enbart ligger på skolan, även om skolan förstås har ett huvudansvar i att motarbeta de interna strukturer som ofta försvårar samverkan. Men alla parter i ett framtida utvecklingsnätverk behöver vara likvärdigt offensiva för att få till en gränsöverskridande samverkan. Ingen kan samverka själv!

3. Att utveckla strategier för entreprenöriellt lärande med plats för elevernas entreprenörsanda

De aktiviteter som har genomförts inom ramen för projektet knyter väl an till det entreprenöriella förhållningssättet. Dessutom är de tydligt förankrade i läroplansmål. Här tyder allt på att man i skolan har arbetat på ett tämligen unikt sätt. I projektet har man på ett intressant sätt tagit sig an det entreprenöriella förhållningssättet, inte minst genom att man valt att jämkat arbetet med det som redan sker i skolan. Genom att eleverna har gjorts delaktiga i undervisning och verksamhet har förhållningssättet också spridit sig till eleverna. Det är lättare att ta ansvar för sitt eget lärande om man är delaktig i utformandet av det som ska läras.

Lärlaget och projektledaren har genom sitt upparbetade förhållningssätt en viktig och tämligen unik erfarenhet. De har också kunnat utveckla sitt arbete genom att de fått kompetensutveckling i entreprenöriellt lärande genom kurser och föreläsningar. Lärlaget bör därmed ses som en mycket viktig resurs i ett

kommande arbete med entreprenöriellt lärande, såväl på Videdalsskolan som i resten av kommunen.

4. Att stimulera eleverna till att bygga egna bärkraftiga relationer med företag/föreningar för att underlätta sina framtida yrkesval

Jag har i denna rapport beskrivit hur relationer har skapats mellan skola och omgivande samhälle. Det har i projektet emellertid inte skapats några *egna* relationer mellan elever och föreningar, och framförallt inte mellan elever och företag. Relationer med företag har överhuvudtaget saknats i projektet. Däremot har eleverna fått en ökad kunskap om arbetsmarknaden som helhet. Det vill säga den arbetsmarknad som utgörs av det omkringliggande samhället. Målet att skapa egna bärkraftiga relationer kan emellertid inte anses ha blivit uppnått.

5.2. Sammanfattande slutsatser

Det finns mycket att lära av projektet Videdalsskolan för framtida Malmö. De bekymmer som projektet inledningsvis hade att tampas med visade på skolans rigida strukturer och hur svårt det är att skapa förändringar och nytänk i en redan hårt ansatt organisation. När skolans ordinarie verksamhet står inför förändringar visar det sig vara mycket svårt att införa nya projekt och tankar.

Med detta sagt så har projektet Videdalsskolan för framtida Malmö varit fruktsamt i skapa innovativa sätt för samarbete mellan skola och omgivande samhälle och därigenom bryta de strukturer som finns i skolan. De strukturella hinder man stod inför har man lyckats att ta sig förbi och upparbetat ett sätt att arbeta där ett pedagogiskt nytänk kan gå hand i hand med läroplanen och kursplaner. Här finns ett mycket gott exempel för ett ömsesidigt och gränsöverskridande sammanhangsbaserat lärande och det som jag tidigare har refererat till som sammanhangsbaserat lärande. Jag skulle därför vilja formulera följande fyra framgångsfaktorer:

1. Lärarna har kunnat arbeta på innovativa sätt för att bredda skolans uppgifter utan att avvika från sitt grunduppdrag
2. Eleverna har fått inblick i olika yrken, i civilsamhället och i människors levnadsöden, vilket kan ha skapat en bättre kunskap om framtida yrken och vägar dit
3. Det omgivande samhället har fått en insyn i hur det ser ut i en högstadieskola i Malmö idag
4. Projektet har skapat förutsättningar för att förverkliga den kunskapssyn som finns i skolans styrdokument och som kan sammanfattas med begreppet sammanhangsbaserat lärande.

Utifrån dessa framgångsfaktorer och även de hinder som projektet har stött på går det också dra några slutsatser kring projektet som helhet. Slutsatserna kan förhoppningsvis komma till användning vid

1. Samhället behövs som en ständig dialogpartner till skolan för att erfarenhetsbaserat lärande ska kunna uppstå. Både på individnivå och på organisatorisk nivå.
2. Elever och lärare som arbetar tillsammans med föreningar och företag kan bidra till utvecklingen på skolan men också i det omgivande samhället.
3. Skolan kan inte samverka själv! Alla aktörer måste vara engagerade och ha tydliga mål med samverkan.
4. När skolans ordinarie verksamhet står inför förändringar visar det sig vara svårt att införa nya projekt och inslag i verksamheten
5. Det krävs mod och envishet för att förändra skolans strukturer

Bilaga: Programmodell för samverkan mellan skola och omgivande samhälle

Projektet Videdal för framtida Malmö har haft som ett av målen att arbeta fram en programmodell för samverkan mellan skola och omgivande samhälle. Modellen ska kunna användas av andra skolor efter projektet är slut. Programmodellen bygger på erfarenheter från projektdeltagarna och relevant forskning. Programmodellen består av följande fyra punkter:

1. Lärares engagemang och skolledningens vilja

Förändringar av arbetssätt ska präglas av långsiktig planering. Skolledning och lärare ska vara delaktiga i processen som ligger till grund för förändringar i arbetet. Tydlighet från ledning och engagemang från lärare är centralt.

2. Organisationen ska arrangeras efter verksamheten

En person på skolan ska ansvara för att koordinera samarbetet med samhället runt skolan med mera. Deltagande lärare ska tilldelas tid för ämnesövergripande diskussioner, samarbete med lokalsamhället, fortbildning (t ex entreprenöriellt lärande, projektledning mm) och extern handledning. Resurser ska finnas för tillsättning av vikarier. Organisationen ska möjliggöra ämnesövergripande undervisning. En viktig del i detta är att lärarlag arrangeras årskursvis.

3. Arbetslagets ämnesövergripande arbetssätt

Ämnesövergripande arbete är centralt för att kunna uppnå en god samverkan med lokalsamhället. På så sätt underordnas ämnens inriktning dess mening i ett större sammanhang, vilket leder till en mer fördjupad ämnessyn. Arbetet bör ske i tidsbegränsade teman där flera eller alla ämnen involveras. Det ska finnas en tydlig planering för de olika temana där strategier för elevernas entreprenöriella lärande finns representerade. Olika samarbetspartners i det omgivande samhället knyts till de olika temana för att skapa en naturlig koppling mellan innehåll i temat och skolämnen. Det omgivande samhället integreras och ses som en resurs i skolans vardagsarbete.

4. Engagerade och involverade elever

Engagerade elever är centralt för framgång. Elevernas engagemang väcks när man räknar med deras medverkan. Eleverna ska därför involveras i undervisningens samtliga faser; planering, genomförande och bedömning samt ges utrymme att driva kontakten med det omgivande samhället. På så sätt skapas förutsättningar för att uppnå målet att eleverna själva bygger relationer med omgivande samhälle för att underlätta framtida yrkes- och utbildningsval.

Referenser

- Fonden För Entreprenörskap – Young Enterprise (2011) *Effektmätning af entreprenörskapsundervisning i Danmark*. Köpenhamn: FFY
- FSF (2007) *Entreprenörskap och skolan – Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan?* Stockholm: FSF
- FSF (2009) *Den företagsamma skolan - en processtudie*. Stockholm: FSF
- Grander & Sild Lönröth (2011) *Mentorskap för Barn & Unga*. Malmö: Malmö högskola
- Grander (2012) *Nätverk för framtida Malmö. Processutvärdering – utgångslägesrapport*. Malmö: Malmö högskola
- Johannisson & Madsén (1997) *I entreprenörskapets tecken: en studie av skolning i förnyelse*. Stockholm: Närings- och handelsdepartementet, Ds 1997:3.
- Johannisson, Madsén & Wallentin (2000) *Aha! Företagsamt lärande: En skola för förnyelse*. Stockholm: Utbildningsradion
- KK-stiftelsen (2009) *Samhällets entreprenörer*. Stockholm: KK-stiftelsen
- Lave & Wenger (1991) *Situated learning: legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge univ. Press
- Leffler (2006) *Företagsamma elever – diskurser kring entreprenörskap och företagsambet i skolan*. Umeå: Umeå Universitet
- Lundqvist (red) (2011) *Entreprenöriell pedagogik i skolan - drivkrafter för elevers lärande* Stockholm: Liber
- Lundqvist (red) (2014) *Capturing effects : of projects and programmes*. Lund: Studentlitteratur
- Malmö stad (2011) *Projektbeskrivning Nätverk för Framtida Malmö*
- Malmö stad (2012) *Projektredovisning Nätverk för Framtida Malmö*
- Malmö stad (2013) *Projektredovisning Videdal för Framtida Malmö*
- Malmö stad (2014) *Projektredovisning Videdal för Framtida Malmö*
- Nutek (2000) *För framtida företagsambet: ett nationellt handlingsprogram för ungt företagande*. Stockholm: Nutek
- Nutek (2008) *Nytta med följeforskning. En vägledning för utvärdering av strukturfonderna 2007–2013*. Stockholm: Nutek
- Olofsson (red) (2009) *Entreprenörskapsutbildning i skola och samhälle*. Härnösand: Mittuniversitet

- Peterson & Westlund (2007) *Så tänds eldsjälar – En introduktion till entreprenöriellt lärande*. Vällingby: Nutek
- Skolverket (2010) *Entreprenörskap i skolan – en kartläggning*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2010) *Skapa och våga: Om entreprenörskap i skolan. Forskning för skolan*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011:9*
- Stigendal (2006) *Young People - from Exclusion to Inclusion. Revitalising European Cities*. Malmö: Malmö stad
- Stigendal (red) (2011) *"det handlar om något större" - kunskaper om ungdomars möte med sin stad. Följeforskning om New City*. Malmö: MAPIUS